

**T.C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI**

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ

ÖZEL EĞİTİM

Ankara, 2014

- Bu modül, mesleki ve teknik eğitim okul/kurumlarında uygulanan Çerçeve Öğretim Programlarında yer alan yeterlikleri kazandırmaya yönelik olarak öğrencilere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bireysel öğrenme materyalidir.
- Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
- **PARA İLE SATILMAZ.**

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	ii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	3
1. ÖZEL EĞİTİME GİRİŞ	3
1.1. Temel Kavramlar	3
1.1.1. Terimler	3
1.1.2. Tanımlar	4
1.2. Amacı	4
1.3. Önemi	5
1.4. Özel Eğitimin Temel İlkeleri	5
1.5. Özel Eğitimin Gelişimi	6
1.6. Türkiye’de Özel Eğitim	8
1.7. Engelli Olma Nedenleri	8
1.7.1. Doğum Öncesi Nedenler	8
1.7.2. Doğum Anına Ait Nedenler	9
1.7.3. Doğum Sonrası Nedenler	9
1.8. Özel Eğitim Gerektiren Çocukların Yaygınlık Oranları	9
1.9. Özel Eğitimde Önleme	10
UYGULAMA FAALİYETİ	12
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	14
ÖĞRENME FAALİYETİ-2	16
2. ENGELİ ÖNLEME VE ERKEN TANI	16
2.1. Engelin Önlenmesi	16
2.2. Aile Eğitimi	17
2.2.1. Yetersizlikten Etkilenmiş Çocuğa Sahip Ailelerin Geçirdiği Evreler	18
2.2.2. Yetersizlikten Etkilenmiş Ailenin Sağaltımında Kullanılan Yöntemler	23
2.2.3. Özel Eğitime Gereksinimi Olan Bireyin Aile Bireyleriyle Olan İlişkisi	25
2.3. Erken Tanı	26
2.4. Erken Eğitim ve Müdahale	27
2.5. Ekip Çalışması	28
UYGULAMA FAALİYETİ	30
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	32
ÖĞRENME FAALİYETİ-3	34
3. ENGELLİ ÇOCUĞUN KABULÜ	34
3.1. Ana Babanın Engelli Çocuğa Uyumu	35
3.2. Ailelere Yönelik Hizmetler	36
3.2.1. Rehberlik	36
3.2.2. Aile danışmanlığı	37
3.2.3. Aile Eğitimi	38
3.3. Engelli Çocuğun Kabulünde Anne Babaya Öneriler	39
UYGULAMA FAALİYETİ	43
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	45
MODÜL DEĞERLENDİRME	47
CEVAP ANAHTARLARI	51
KAYNAKÇA	53

AÇIKLAMALAR

ALAN	Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
DAL/MESLEK	Erken Çocuklukta Öğretmen Yardımcılığı-Özel Eğitimde Öğretmen Yardımcılığı
MODÜLÜN ADI	Özel Eğitim
MODÜLÜN TANIMI	Özel eğitimin amacı, kapsamı, nedenleri, engeli önleme ve aile eğitimi konularının anlatıldığı öğrenme materyalidir.
SÜRE	20/24
ÖN KOŞUL	Bu modülün ön koşulu yoktur.
YETERLİK	Özel eğitimi tanımak
MODÜLÜN AMACI	Genel Amaç: Bu modül ile gerekli ortam sağlandığında, özel eğitim durumlarını kavrayabileceksiniz. Amaçlar: 1. Uygun ortam sağlandığında özel eğitim ve engel gruplarını tanıyabileceksiniz.2. Uygun ortam sağlandığında özel eğitimde önleme ve erken tanının önemini kavrayabileceksiniz.3. Uygun ortam sağlandığında engelli çocuğun kabulüne yönelik anne babaya rehberlik edebileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Ortam: Sınıf, erken çocukluk eğitim kurumları, özel eğitim kurumları, rehberlik araştırma merkezleri, özel ve kamu kurum ve kuruluşlarında bulunan eğitim odaları Donanım: Kaynak kitaplar, bilgisayar, projeksiyon cihazı, fotoğraflar, afiş, broşür, dergiler, uyarıcı pano, tepegöz, asetat, fotoğraflar, CD, VCD, bilgisayar donanımları, DVD, televizyon
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Modülün içinde yer alan, her faaliyetten sonra verilen ölçme araçları ile kazandığınız bilgileri ölçerek kendi kendinizi değerlendireceksiniz. Öğretmen, modülün sonunda, size ölçme aracı (test, çoktan seçmeli, doğru-yanlış, vb.) kullanarak modül uygulamaları ile kazandığınız bilgi ve becerileri ölçerek değerlendirecektir.

GİRİŞ

Sevgili öğrenci,

Eğitimin amacı, bireyi ilgi ve yeteneklerine göre yönleltmek, sorunlarının çözümünde yardımcı olmak, toplumun uygar bir üyesi haline getirmektir.

Bu modülde özel eğitimin ne olduğunu, nasıl yapıldığını, özel gereksinimi olan bireylerin özelliklerini ve nasıl tanı konulduğunu, onlara nasıl yardım edilmesi gerektiğini, engeli önlemeyi ve erken tanının önemini, engelli çocuğu olan bir ailenin içinde bulunduğu sosyal-psikolojik durumu, onlara nasıl rehberlik yapılması gerektiğini öğreneceksiniz.

Özel eğitim hizmetlerinin içinde öğretmen çok önemli bir role sahiptir. Özel gereksinimi olan çocuklarla çalışmalarınızda genel bir bilgiye sahip olup bu alandaki yasa ve yönetmelikleri öğreneceksiniz. Bu çalışmaları yaparken sadece başkalarına yardımcı olabilme açısından değil, yaşam süresi içinde kendimiz, bir yakınımız, çocuğumuz yarın bir engelli adayı olabilir, düşüncesiyle hareket ederek bu alanda kendimizi çok iyi yetiştirmeliyiz. Böylece eğitilmiş, mutlu, üretken, kendine güvenen, mesleğinde yeterli birer birey olacaksınız.

Bu modülle, engelin önlenmesinde alınacak tedbirlere ve engel gruplarının sınıflandırılmasını öğretmeye ilişkin etkinlik hazırlayabileceksiniz. Ayrıca engelli çocuğun kabulüne yönelik anne babaya rehberlik etmeye ilişkin çalışmaları uygulayabilmek için yeni bilgi ve becerileri kazanacaksınız.

ÖĞRENME FAALİYETİ-1

AMAÇ

Öğrenme faaliyetinde kazandırılacak bilgi ve beceriler doğrultusunda uygun ortam sağlandığında özel eğitime ilişkin bilgileri kazanıp, engel gruplarını tanıyabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Özel eğitimle ilgili temel kavramları, özel eğitimin amacını ve önemini araştırarak bilgisayar ortamında bir sunuş oluşturacak şekilde, bir rapor haline getirip, edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınıza sunarak paylaşınız.

1. ÖZEL EĞİTİME GİRİŞ

1.1. Temel Kavramlar

Zedelenme – sapma yetersizlik: engel özel eğitimin temel kavramlarıdır.

1.1.1. Terimler

- **Zedelenme – sapma:** Bireyin psikolojik, sosyolojik, fizyolojik, anatomik yapısında geçici ya da kalıcı türden bir kayıp, yapı veya işleyiş bozukluğu sonucunda organların işlevlerini ve görevlerini yerine getirmede zorlanmasıdır (işitme engeli, zekâ geriliği, felçli olma durumu, bedensel engel vb.).
- **Yetersizlik:** Zedelenme ya da sapmalar sonucu bir insanın normal durumlarda yapması gereken bir etkinliği yerine getirememesi, sınırlanması durumudur (bacaklarındaki sakatlıktan dolayı yürüyememe, koşamama, işitme kaybından dolayı duyamama, iletişim kuramama, zihinsel engelden dolayı algılayamama vb.). Yetersizlik geçici, kalıcı, giderilebilir- giderilemez, etkisi durumdan duruma değişebilen bireysel özellikler göstermektedir.
- **Engel:** Bireyin yaşamı boyunca yaşına, cinsiyetine, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak oynaması gereken bazı roller bulunmaktadır. Yetersizliği yüzünden bu rolleri gereği gibi yerine getirememesi durumu yani birey yapması gerekenleri engelinden dolayı yapamazsa yetersizlik durumu ortaya çıkar, engele dönüşmüş olur (işitemeyen çocuk anlayamaz, çevresiyle iletişim kurup konuşamaz, sözlü iletişime dayalı rolleri yerine getiremez. Dil dolayı bayramda çıkıp şiir okuyamaz, bacağındaki yetersizlikten dolayı koşup oynayamaz).

Resim1.1 Özel gereksinimi olan çocuk

1.1.2. Tanımlar

➤ Özel gereksinimi olan birey

Ülkemizde “özel eğitime gereksinimi olan çocuk” terimi yaygın kullanılmaktadır. 573 sayılı KHK’ de ise “özel eğitim gerektiren birey” terimi kullanılmıştır.

Bilişsel, dil, fiziksel, sosyal ve duygusal gelişimlerinde yaşlarına göre farklı özellikler gösteren ve destek eğitime ihtiyacı olan bireylerdir.

➤ En az kısıtlayıcı eğitim ortamı

Özel eğitime ihtiyacı olan bireyin toplumla bütünleşmesini sağlamaya yönelik sosyal, öz bakım, dil ve iletişim alanlarındaki davranışlar ile düzeyine uygun akademik ve mesleki bilgi ve becerileri kazandırmak amacıyla destek eğitim hizmetlerinde verildiği ve mümkün olduğunca yetersizliği olmayan akranlarıyla bir arada olmasını sağlayan eğitim ortamıdır.

➤ Kaynaştırma

Özel gereksinimi olan çocukların özel eğitim desteğiyle araç gereç donanımıyla normal sınıflarda akran gruplarıyla eğitim görmesidir.

1.2. Amacı

Atatürk ilke ve inkılapları ve Atatürk milliyetçiliği ile belirlenen doğrultuda sosyal ve kültürel bütünleşmeyi sağlamak, özel eğitim gereksiniminde olan her çocuğa ilgi ve yeteneklerini azami derecede geliştirme fırsatı vermek, bu çocukları kendi kendine yetme ve topluma yararlı bireyler olarak yetiştirmek ve 1 erken teşhis ve tedaviye almaktır.

Her çocuk ailenin özeli ve gelecek güvencesidir. Çocuk toplumda ailesini temsil edip soyunun devamını sağlayacaktır. Herkesin durumu ne olursa olsun durumuna uygun eğitim alması en doğal ihtiyacı ve hakkıdır. Bu hakkın hiçbir kısıtlamaya tabi tutulmadan bireyin yetenekleri doğrultusunda ve düzeyine göre verilmesi, toplumun temel görevlerinden biridir. Çünkü her birey kendine, ailesine ve topluma, aldığı eğitim oranında yararlı olur. Durumu ne olursa olsun eğitim hakkı kısıtlanan veya verilmeyen bireyler her toplum için zararlıdır. Özel eğitime gereksinim duyan çocuğu olan aileler çocuğunun yetişkinliğinde başkalarına bağımlı kalacağını düşünerek gelecek kaygısı yaşarlar. En büyük endişeleri kendilerinden sonra çocuklarının ne olacağıdır. Bu kişilerin varlığı kabul edilerek toplumdan soyutlamadan insan

onuruna yaraşır şekilde rehabilite edilmeli ve sosyal destek hizmetleri sunularak topluma katılımları sağlanmalıdır. Bu yapılırken de hızlı bir sürecin takip edilmesi, çağdaş ve bilimsel temellere dayanarak, çağın gerisinde olmayan düzenlemelerle onların bağımsız birer birey olarak yetiştirilmesi gerekmektedir.

Özetle;

- Toplum içindeki rollerini gerçekleştiren, başkaları ile iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışabilen, çevresine uyum sağlayabilen, üretici ve mutlu bir vatandaş olarak yetişmelerini sağlamaya çalışmak,
- Kendi kendilerine yeteli bir duruma gelmeleri için temel yaşam becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmak,
- Uygun eğitim programları ile özel yöntem, personel ve araç gereç kullanarak ilgileri, ihtiyaçları, yetenekleri ve yeterlilikleri doğrultusunda üst öğrenime, iş ve meslek alanlarına ve hayata hazırlanmalarına yardımcı olmak amaçlanmıştır.

1.3. Önemi

Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları, uygun yöntem ve tekniklerle bireysel yeterliliklerine dayalı gelişim özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir. Özel eğitimden yararlanmak isteyen bireylerin, yasalarla da desteklenerek önü açılmıştır. Çocukları topluma kazandırmak, kendi kendine yaşamını sürdürebilecek kapasiteyi kazandırmak eğitimin amacıdır. Özel eğitim bireyin gelişimi, var olan yetenek ve gizil güçlerin ortaya çıkması, yetersizlik durumlarında ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde yeterlilik kazandırılması, bireyi başkalarına bağımlı hayat sürdürmesini önlemek, bağımsız bir birey olarak yaşamını sürdürebilmesi için kişinin amacına ulaşım mutlu olması, ailenin ve toplumun refahı açısından çok önemlidir.

“ÖZEL EĞİTİM; ENGELLİ ÇOCUĞUN TOPLUMSALLAŞMASININ TEK YOLUDUR.”

1.4. Özel Eğitimin Temel İlkeleri

Türk milli eğitimini düzenleyen genel esaslar doğrultusunda özel eğitimle ilgili temel ilkeler 573 Sayılı Özel Eğitim hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK)'de şu şekilde yer almaktadır:

- Özel eğitimi gerektiren tüm bireyler ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.
- Özel eğitime erken başlamak esastır.
- Bireyin engelinin erken farkına varılması, tanının erken konması ve eğitime erken başlanması, bireyin gelişimini olumlu yönde etkileyen önemli hususlardan biri olmaktadır.

- Özel eğitim hizmetleri özel eğitim gerektiren bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan planlanır ve yürütülür.
- Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitsel performansları dikkate alınarak amaç, muhteva ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar yapılarak diğer bireylerle birlikte eğitilmelerine öncelik verilir.
- Özel eğitim gerektiren bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerinin kesintisiz sürdürülebilmesi için her türlü rehabilitasyonlarını sağlayarak kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılır.
- Özel eğitim gerektiren bireyler için bireysel eğitim planı geliştirilmesi ve eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması esastır. Bu ilke, özel eğitimin bireyin ihtiyaçlarından hareketle planlanarak yürütülmesini öngörmekte, bu amaçla her birey için ayrı ayrı bireyselleştirilmiş eğitim planı yapılmasını ve çerçeve programlarının uygulanmasını esas kabul etmektedir.
- Ailelerin özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif katılımlarının sağlanması esastır. Bu ilke, özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimlerinde ailelerin rolünü vurgulamakta ve onların aktif katılımının sağlanmasını gerekli görmektedir. Bu çerçevede aileler tanılama dâhil, eğitimin her aşamasına katılacak ve söz sahibi olacaktır.
- Özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde özel eğitim gerektiren bireylerin örgütlerinin görüşlerine önem verilir. Çağdaş ülkelerde gönüllü kuruluşların eğitimdeki rollerinin giderek artma eğilimi göstermesinin bir yansıması olarak özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde ilgili gönüllü kuruluşların katılımı sağlanmaktadır.
- Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireyleri toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanır. Bu ilke, özel eğitim gerektiren bireylerin okul ve okul dışı eğitimlerinin bir bütünlük içerisinde planlanmasını öngörmekte, ayrıca söz konusu bireylerin topluma uyumları ile toplumun onlarla birlikte yaşama becerilerini geliştirme (karşılıklı uyum) yaklaşımı benimsenmektedir.

Resim 1.2: Koşulsuz çocuk sevgisi

1.5. Özel Eğitimin Gelişimi

Engelli bireylerin varlığı insanlık tarihi kadar eskidir. Ancak eğitimlerine daha sonra başlanmış ve çeşitli evrelerden geçmiştir. Eğitimlerinin geç başlaması normal gelişim gösterenlerin engellilere karşı tutumundan kaynaklanmıştır. Bireylerin tutumu da bilim, teknoloji ve uygarlığın gelişimi ile değişiklik göstermiştir. Geçmişte engel Tanrının bir cezası olarak düşünülmüş, insanlar ölüme terk edilmiş, bireyler için yük olarak görülmüş, bu bakımdan sakattan uzak durmak, onu yok etmek düşüncesi gelişmiş. Başka bir dönemde kötü işlerde kullanılmış ve hor görülmüşler.

Hıristiyanlık, İslamiyet gibi büyük dinler, bilimdeki gelişmeler normallerin sakata, engelliye karşı tutumunu değiştirmiş, onların da insan olduğu, insanca yaşama haklarının olduğu görüşünü yaygınlaştırmıştır. Bu görüş onlara eğitim hizmetlerinin verilmesini gerektirmiştir. Ancak engellilerin eğitimleri de değişiklik göstermiştir.

➤ **Eğitimdeki genel gelişmeler şu aşamalardan geçmiştir:**

- Yaygınlık: Özel eğitim önceleri zengin, soylu ailelerin engelli bireyelerine özel olarak verilen bir eğitim olarak başlamış, sonraları isteyen her engelliye özel eğitim verilmesi gerektiği ortaya atılmıştır.
- Eğitim kaynağı: Önceleri engellilerin eğitim masrafları kendi ailelerince karşılanıyordu. Zengin ve soylu aileler için bu bir sorun değildi ancak yaygınlaşma başlayınca fakir aile çocuklarının eğitim masrafları, hayır kurumlarınca bağış ve yardımlarla karşılanmaya başlanmıştır. Bu konuyla ilgili son görüş ise “özel eğitim harcamaları devlet bütçelerinden sağlanmalıdır” biçimindedir.
- Eğitim kurumları: Önceleri her engel kümesi için ayrı okullar açılmıştır (görme engelliler okulu, işitme engelliler okulu gibi). Bu okullar yatılı ve gündüzlü olarak başlamıştır. Zamanla normal okulların içinde ayrı özel sınıf uygulamasına, özel sınıftan normal sınıflar içinde kaynaştırma uygulamalarına doğru gidilmiştir.
- Personel: Özel eğitim önceleri din adamlarınca yürütülen bir eğitim olarak görülmüştür. Sonraları bu işe meraklı olan herkesin özel eğitim vermeye çalıştığı bir dönem geçmiş, onu izleyen dönemlerde engellilerle hekimler çalışmışlardır. Daha sonra bu işin bir öğretmeni olmalı görüşü kuvvetlenmiştir. Şimdilerde özel eğitim bir ekip işi olarak görülmektedir. Bu ekipte öğretmen, hekim, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, çocuk gelişimci, fizyoterapist, engel türüne göre değişebilen uzmanlar, yardımcı personel ve en önemlisi aile bulunmaktadır.
- Ortam düzenleme: Eskiden eğitim ortamı üzerinde pek durulmazken şimdilerde eğitim ortamının engel ve kazandırılmak istenilen davranışa göre fizik, sosyal ve psikolojik özellikler dikkate alınarak düzenlenmesi üzerinde ısrarla durulmaktadır.
- Yöntem, araç gereç: Engel tür ve derecesiyle kazandırılmak istenilen davranışa göre değişik yöntem ve tekniklerin kullanılması, yöntemlerin gerektirdiği bol araç ve gereç çağdaş özel eğitimin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.
- Program geliştirme: Genel eğitimde olduğu gibi özel eğitimde de program geliştirme çalışmalarının önemi kabul edilmiştir.

1.6. Türkiye’de Özel Eğitim

Türkiye’de özel eğitimin başlaması, yaygınlaşması ve gelişmesi, engel gruplarının göre değişiklik göstermektedir. Engel gruplarının Engel her birindeki gelişmeler ilgili modüllerde açıklanmıştır. Genel olarak değerlendirdiğimizde yetimleri, kimsesizleri koruma, bakma, barındırma gibi hizmetler öncelik almaktadır. Günümüzde bu hizmetler Çocuk Esirgeme, sosyal hizmet, Darülaceze, huzurevi, çocuk yuvaları, yetiştirme yurdu, Darüşşafaka vb. gibi adlar altında değişik kurumlarda verilmektedir.

Bazı kaynaklara göre Osmanlı Devletindeki Enderun okulları, üstün zekâlıların eğitimi konusunda dünyada ilk uygulamalar arasında yer almaktadır (14. yy.).

İşitme engellilerle, görme engellilerin eğitimleri 19. yy. sonlarına doğru başlamıştır.

Özel eğitimin Milli Eğitim Bakanlığı’nın örgün eğitim hizmetleri arasında yer alması 1951 yılında sağlanabilmiştir. 1983 yılında çıkarılan 573 Sayılı Özel Eğitim hakkında kanun hükmünde kararname,, bugünkü uygulamayı belirtmiştir. Buna göre özel eğitim Bakanlık Merkez Örgütü’nde Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı’nca illerde Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Rehberlik Araştırma Merkezleri (RAM) yoluyla yürütülmektedir. Özel eğitim çalışmaları işitme engelliler, görme engelliler ortopedik engelliler, eğitilebilir, öğretilabilir zihin engelliler için ayrı okul, özel sınıf uygulaması biçiminde görülmektedir. Türkiye’deki özel eğitimin durumu, sorunları ve çözüm önerilerini kapsayan “Birinci Özel Eğitim Konseyi” 13-15 Mayıs 1991 tarihinde toplanmış, sekiz ayrı komisyon çalışmalarını raporlaştırmıştır. Bu konsey Türkiye’de özel eğitim konusunda yapılmış kapsamlı ve şûra nitelikli bir çalışmadır. Uygulamayı olumlu yönde etkileyebilecek olumlu kararlar alınmıştır. Günümüzde ise “Gökkuşuğu Projesi” adı altında yeni bir çalışma başlatılarak engellilerin eğitimi konusunda Bakanlık olarak maddi destek sağlanarak geniş kapsamlı bir çalışma başlatılmıştır.

1.7. Engelli Olma Nedenleri

Engelli olma nedenleri pek çok sınıflamalar halinde ele alınabilmektedir. En çok kullanılan sınıflama doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası oluşmalarına göre yapılan sınıflamadır

1.7.1. Doğum Öncesi Nedenler

- Aile soyunda var olan kalıtsal hastalıklar
- Akraba evlilikleri Anne ve baba arasındaki kan (Rh) uyuşmazlığı
- Kromozomsal nedenler
- Annenin doğum yaşının altında ya da üstünde bir yaşta hamile kalması
- Hamilelik sırasında doktor tavsiyesi dışında ilaç kullanımı
- Hamilelik sırasında annenin sigara, alkol, uyuşturucu kullanması
- Hamilelik sırasında röntgen ışınlarına maruz kalma
- Hamilelik sırasında dengesiz ve yetersiz beslenme
- Hamilelik sırasında ateşli, bulaşıcı hastalık geçirme

- Hamilelik sırasında kaza, aşırı stres, zehirlenme ve travmaya maruz kalma
- Hamilelik sırasında sağlık kontrollerinin ve yapılması gereken tedavinin yaptırılmaması
- Hamile kalmadan önce ve hamilelik döneminde alınması gereken vitamin ve minerallerin eksikliği
- Çok sayıda ve sık hamile kalınması veya doğum yapılması
- Annede yüksek tansiyon, kalp hastalığı, şeker hastalığı gibi hastalıkların bulunması

1.7.2. Doğum Anına Ait Nedenler

- Doğumun sağlık kuruluşunda, sağlık elemanlarınca gerçekleştirilmemesi
- Doğumun beklenen süreden önce ve güç olması
- Bebeğin düşük doğum ağırlığı ile doğması
- Doğum kanalında bebeğin oksijensiz kalması
- Vakum, forseps gibi araçların bilinçsiz kullanılması

1.7.3. Doğum Sonrası Nedenler:

- Doğum sonrası bebeğin ağır ve ateşli hastalık geçirmesi
- Yeni doğan bebeğin sağlık kontrolünden geçirilmemesi ve gerekli testlerin yaptırılmaması
- Bebeğin aşılarının düzenli olarak yaptırılmaması
- Ağır doğum sarılığı
- Bebeğin dengesiz ve yetersiz beslenmesi
- Ev, iş, trafik kazaları
- Zehirlenmeler
- Doğal afetler
- Ailenin ve çevrenin eğitimsizliği (cehalet)
- Anne-baba tutumları
- Çocuğun ihmal ve istismar edilmesi

1.8. Özel Eğitim Gerektiren Çocukların Yaygınlık Oranları

Özel eğitime gereksinimi olan çocukların toplam nüfus içindeki oranlarını belirlemek oldukça zordur. Ayrıca, bir disiplin açısından engellilik olarak kabul edilen bir durum, başka bir disiplin açısından engellilik olmayabilir. Örneğin, bir elin iki parmağının olmaması tıp açısından engellilik olarak kabul edilebilir; ancak, özel eğitim gerektirmemesi nedeniyle, eğitim açısından engellilik olarak kabul edilmez. Dolayısıyla, özel eğitimciler için önemli olan sayılar, özel eğitim kapsamındaki engel gruplarının yaygınlık oranlarıdır. Türkiye’de, çeşitli engel gruplarının toplam öğrenci nüfusu içindeki oranlarını gösteren sağlıklı istatistikler yoktur. Ancak, farklı toplumlardaki engelli oluş yaygınlıkları, benzerlikler göstermektedir.

1.9.Özel Eğitim Gerektiren Çocukların Sınıflandırılması Engel; bireyin yaş, cins ve sosyo-kültürel etkinliklere bağlı olarak işlevlerini yeteri kadar yerine getirememesi durumudur. Hangi özelliği ile yetersiz ise o konu ile ilgili roller kendisine verilmez.

Böylece bazı rolleri yerine getirmemesi engellenmiş olur. Bazı durumlarda ise engel, kişinin yetersizliğinden değil, bazı özelliklerindeki fazla farklılıktan dolayı ortaya çıkabilir. Örneğin üstün zekâlı ve üstün yetenekli çocukların normal eğitime tabi tutulması da onların engellenmesine neden olur.

Özel eğitime gereksinimi olan çocuklar farklı özelliklerinden dolayı değişik sınıflama ve gruplama yapılarak incelenir. Bugünkü mevzuata göre tanım ve gruplama şöyle yapılmaktadır: Özel eğitime gereksinimi olan çocuklar beden, zihin, ruh, duygu, sosyal ve sağlık özellikleri ve durumlarındaki özel ayrılıklar nedeniyle normal eğitim hizmetlerinden gereği gibi yararlanamayan çocuklardır. Özel eğitime gereksinimi olan çocuklar Milli Eğitim Bakanlığı'nın yönetmeliğinde (1986) engel türü ve derecelerine göre tanımlanıp gruplandırılmıştır.

Özel eğitime gereksinim duyan çocukların sınıflandırılması şu şekildedir:

- Görme engelliler (körler, az görenler)
- İşitme engelliler (sağır, az işitenler)
- Konuşma ve dil bozukluğu olan çocuklar Bedensel (ortopedik) engelliler
- Üstün zekâlı ve üstün yetenekli çocuklar
- Zihinsel engelliler
- Öğrenme güçlüğü olanlar
- Uyumsuz çocuklar

Son zamanlarda hiperaktif ve otistik çocuklar da bu gruba dahil edilmiştir.

“HER ENGELLİ; BİREYSEL ÖZELLİKLERİNE UYGUN EĞİTİM ALMALIDIR.”

1.9. Özel Eğitimde Önleme

Engelin önlenmesi birey, aile ve toplum açısından çok önemlidir. Engelli bir bireyin durumu etkileşim içinde olduğu tüm toplumu ilgilendirir ve etkiler. Birey sıkıntılarını biyolojik, fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik olarak bir bütünlük içinde yaşar. Fakat bu yaşadıkları, bireyde sınırlı kalmaz; ailesini derinden etkiler, her yönde olumsuz etkiler ve sıkıntılar yaratır. Okulda öğretmenleri, öğrencileri, toplumda iletişim kurduğu\ kuracağı insanları, işvereni ya da vermek istemeyeni etkiler. Böylece engel, toplumu ilgilendiren bir sorun olarak karşımıza çıkar. O halde bunu önlemeye ne zaman başlayalım, nasıl başlayalım, engelden nasıl korunalım gibi birçok soru aklımıza gelebilir. Bu işi önlemeye evlenmek için karar verme aşamasında başlarsak erken sayılmaz.

Engeli önlemek için şunlara dikkat etmekte yarar vardır:

- Evlenecek çiftler yakın akraba evliliğini tercih etmemelidir.
- Her ikisinin de soyundan genetik olarak süregelen kalıtsal bir hastalığın olup olmadığı araştırılmalıdır.
- Eşler arasında kan uyumsuzluğu (Rh) faktörü olup olmadığı araştırılmalıdır.
- Bulaşıcı bir hastalığın olup olmadığı araştırılmalıdır.
- Evlendikten sonra çocuk yapmak için istekli ve hazır oluşları araştırılmalıdır.
- O anki sağlık durumlarının uygun olup olmadığı araştırılmalı.
- Gebeliğin başlangıcından doğuma kadar olan dönemde düzenli doktor kontrolleri mutlaka yaptırılmalıdır.
- Anne, gebelik döneminde dikkat etmesi gereken kurallara uymalıdır.
- Beslenme ve sağlığına dikkat etmelidir.
- Doğum sonrası bebeğin bakımına, sağlığına dikkat etmeli ve olabilecek kazalara karşı gereken önlemleri almalıdır.
- Herhangi bir nedenle meydana gelen zedelenmenin artmaması için önlem almalı.
- Zedelenme özelliği dışında kalan diğer özelliklerinin etkin gelişimini sağlamak için çaba sarf edilmelidir.
- Zedelenme anına kadar kazanmış olduğu diğer becerileri kaybettirilmemelidir.
- Sağlık kuruluşlarında doğum gerçekleştirilmelidir.

Bütün bu önlemler alındığı halde bir engel durumu varsa gerekli kuruluşlara başvuru yaparak engelinin eğitimi ve gelişimi için gereken önlemler alınmalıdır.

UYGULAMA FAALİYETİ

Engelli olma nedenlerini ve engelin önlenmesi konusunu öğrenmeye ilişkin etkinlik hazırlayınız. Hazırladığınız etkinlikleri arkadaşlarınızla paylaşınız

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Engelli olma nedenlerini ve engelin önlenmesi konusunu araştırınız.	➤ Engelli olma nedenlerini ve engelin önlenmesi konusunu çeşitli kaynaklardan ve internette dikkatli olarak araştırınız.
➤ Engelli olma nedenlerini sınıflandırınız.	➤ Engelli olma nedenlerini dikkatli olarak sınıflandırınız.
➤ Engelin önlenmesi ile ilgili olarak yakın çevrenizde neler yapabileceğinizi araştırınız.	➤ Engelin önlenmesi ile ilgili olarak yakın çevrenizde neler yapabileceğinizi listeleyiniz.
➤ Etkinlik sırasında çevrenizle iyi iletişim kurunuz.	➤ Olumlu iletişimde bulununuz.
➤ Araştırmanızı rapor haline getirerek arkadaşlarınızla paylaşınız.	➤ Raporunuzu hazırlarken istekli, dikkatli düzenli, temiz ve titiz olunuz.
➤ Etkinliğinizle ilgili raporlarınızı diğer arkadaşlarınızla benzerlik ve farklılıkları karşılaştırarak tartışınız.	➤ Etkinliğinizle ilgili sunuşlarınızı ve raporlarınızı benzerlik ve farklılıkları objektif olarak karşılaştırınız.

KONTROL LİSTESİ

Bu faaliyet kapsamında aşağıda listelenen davranışlardan kazandığınız becerileri **Evet**, kazanamadığınız becerileri **Hayır** kutucuğuna (X) işareti koyarak kendinizi değerlendiriniz.

Değerlendirme Ölçütleri		Evet	Hayır
1.	Engelli olma nedenlerini ve engelin önlenmesi konusunu araştırdınız mı?		
2.	Engelli olma nedenlerini sınıflandırdınız mı?		
3.	Engelin önlenmesi ile ilgili olarak yakın çevrenizde neler yapabileceğinizi araştırdınız mı?		
4.	Etkinlik sırasında çevrenizle iyi iletişim kurdunuz mu?		
5.	Araştırmanızı rapor haline getirerek arkadaşlarınızla paylaştınız mı?		
6.	Etkinliğinizle ilgili raporlarınızı diğer arkadaşlarınızla benzerlik ve farklılıklarını karşılaştırarak tartıştınız mı?		

DEĞERLENDİRME

Değerlendirme sonunda “Hayır” şeklindeki cevaplarınızı bir daha gözden geçiriniz. Kendinizi yeterli görmüyorsanız öğrenme faaliyetini tekrar ediniz. Bütün cevaplarınız “Evet” ise “Ölçme ve Değerlendirme”ye geçiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Özel eğitimin önemi aşağıdaki seçeneklerin hangisinde yanlış ifade edilmiştir?
A) Toplum açısından önemlidir.
B) Bireyin bağımsız davranış geliştirmesi bakımından önemlidir.
C) Birey arzu ve isteklerine kavuşur.
D) Engelli bireylerin yaşlılarıyla aynı düzeyde gelişimini sağlamaktır.
2. Aşağıdakilerden hangisi özel eğitimin amaçlarından değildir?
A) Her bireyin durumuna uygun eğitim alması
B) Bireyin bağımsız davranışlar geliştirmesi
C) Toplum içindeki rollerini gerçekleştirebilmesi
D) Engelin ortadan kaldırılması
3. Özel eğitimle ilgili temel kavramlardan biri değildir?
A) Zedelenme
B) En az kısıtlayıcı ortam
C) Sapma
D) Engel
4. Bireyin psikolojik, fizyolojik, anatomik özelliklerinde geçici ya da kalıcı türden bir kayıp yapı ya da işlev bozukluğudur.” İfadesi aşağıdakilerden hangisidir?
A) Yetersizlik
B) Engel
C) Zedelenme- sapma
D) Sakatlık
5. Engelliliğin genel nedenleri aşağıdaki seçeneklerden hangisinde belirtilmiştir?
A) Kazalar ve doğum sırası hatalar
B) Doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası nedenler
C) Yaşanılan olumsuz çevre koşulları
D) Yanlış ilaç kullanımı, zehirli gazlar
6. “Bacakların olmayışı yürümeyi engeller, parmakların sakatlığı kalem tutmayı engeller ve birey yapmak istediği rolleri yerine getiremez.” Bu durum aşağıdaki ifadelerden hangisiyle açıklanabilir?
A) Zedelenme- sapma
B) Yetersizlik
C) Özel gereksinimi olan birey
D) Engel

7. “Özel eğitim gerektiren tüm bireyler ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.” açıklaması aşağıdaki seçeneklerin hangisinde yer almıştır?
A) 2916 sayılı Özel Eğitime Gereksinimi olan Çocuklar Kanunu
B) 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
C) 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu
D) Özel eğitim konsey kararları
8. Aşağıdakilerden hangisi Özel Eğitime gereksinimi olan çocukların engel gruplarına ve yaşlarına göre sayılarının tam olarak belirlenmemesinin nedenlerindedir?
A) Ailelerin gizlememesi
B) Araç gereç, çok çeşitli olmaması
C) Yöntem ve tekniklerde yeterli olmaması
D) Hastanelerde, okullarda, evlerde tarama çalışmalarının düzenli yapılması
9. Aşağıdakilerden hangisi Özel eğitimle ilgili temel ilkelerdendir?
A) Özel eğitime erken başlanması çocuğu zorlar.
B) Özel eğitim hizmetleri özel eğitim gerektiren bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayrı planlanır ve yürütülür.
C) Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitsel performansları dikkate alınmaz.
D) Özel eğitimi gerektiren tüm bireyler ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.
10. “İyi görememe, işitememe, zihinsel engelden dolayı algılayamama” gibi kavramlar aşağıdaki terimlerden hangisi ya da hangileriyle doğrudan ilgilidir?
A) Yetersizlik
B) Engel
C) Zedelenme- sapma
D) Sakatlık

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-2

AMAÇ

Öğrenme faaliyetinde kazandırılacak bilgi ve beceriler doğrultusunda uygun ortam sağlandığında özel eğitimde önleme ve erken tanının önemini kavrayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Engelin önlenmesi konusunu araştırarak bilgisayar ortamında sunuş oluşturacak şekilde rapor haline getirip edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınıza sunarak paylaşınız.

2. ENGELİ ÖNLEME VE ERKEN TANI

Çocukları gözlemleyiniz ve engellerini fark ediniz. Bir çocuğun engelinin erken bir safhada belirlenmesi daha etkin mücadele ve daha az zarar görmesi anlamına gelir.

Resim 2.1: Engel ve özellikleri olan çocuk

2.1. Engelin Önlenmesi

Önlemler ya da korunma, özel eğitime gereksinimi olan çocukların engel ve özelliklerine göre değişiklik gösterir. Çok önemli ve kapsamlı bir konudur. Bu bakımdan her engel grubunda önleme konusu ayrı ayrı ele alınmıştır. Biz kısaca genelleyecek olursak şöyle sıralayabiliriz:

- Bireylerde meydana gelebilecek zedelenmeyi, zedelenmeye bağlı yetersizliği ve yetersizliğe bağlı olarak ortaya çıkacak **engel** durumunu önleme,
- Herhangi bir nedenle meydana gelmiş olan zedelenmenin derecesini artırmama, hiç olmazsa aynı düzeyde tutabilme,
- Bireyin zedelenme anına kadar kazanmış olduğu diğer becerilerini kaybettirmeme,
- Bireyin zedelenmiş özelliği dışında kalan diğer özelliklerinden en etkin ve sağlıklı biçimde yararlanma,

- Çocuk sahibi olmak isteyen eşlerin hamilelik öncesi tam bir sağlık kontrolünden geçmesi,
- Hamile annenin gebelik süresi boyunca dikkat etmesi gereken tüm detayları öğrenerek uyması ve düzenli doktor kontrollerini yaptırması, doğumunu sağlıklı bir ortamda ve takip eden doktoru tarafından yaptırılmasına özen göstermesi,
- Doğum sonrası olabilecek kazalara ve hastalıklara karşı gereken tedbirler alınması,
- Yaşam standartlarına uygun olarak sağlıklı bir şekilde yaşamını düzene koyması,
- Bu önlemlerin alınması birçok bilim dalını ilgilendirmekte, birçok kurumun ortaklaşa çalışmasını zorunlu kılmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları eğitimcileri ve özel eğitimcileri aşmaktadır. Ancak bazılarının çözümü eğitimsiz mümkün değildir. Eğitim kurumlarının ve eğitimcilerin devreye girmesi gerekir.

2.2. Aile Eğitimi

Ailenin engelli çocuğunu içtenlikle kabul etmesi, yanlış bilgi ve tutumlardan sıyrılması, rahatlatması, çocuğunun gerçek durumu ve geleceği hakkında doğru bilgilere sahip olması, çocukları için neleri nasıl yapacağını bilmesi gerekmektedir. Özel eğitim gerektiren çocukların da yaşama hakları vardır. Bu çocuklar da en temel ihtiyaçlarını diğer normal akranları gibi hissederler. Bu çocuklar da kendisine sevgi ile dokunulduğunda sevildiğini bilir. Kişisel ve sosyal yaşantısında kendi yaşamını bağımsız olarak sürdürebilir. Bağımsız olarak okuma yazma becerilerini, tuvalet, giyinme, yemek yeme, iş ve meslek becerilerini kazanarak üretici durumuna gelebilir.

- Her aile bir bebek beklerken o bebeğe ilişkin hayaller kurar ve engelli bir çocuğun dünyaya gelmesi ihtimali hiç düşünülmez.
- Yapılan tüm hazırlıklar normal bir bebek içindir. Ana-baba dışında ailenin tüm fertlerinin de beklentisi aynı şekildedir.
- Doğumdan önce birçok ailenin engellilik ile ilgili bilgileri oldukça azdır.
- Doğum öncesi dönem boyunca birçok ailenin en büyük korkularından biri de engelli bir çocuk dünyaya getirme ihtimalidir. Bu nedenle aileler “kız erkek fark etmez eli ayağı düzgün olsun” gibi sözlerle beklentilerini ifade ederler.
- Bir çocuğun doğumu aileyi gerek yapısal, gerek gelişimsel, gerekse işlevsel olarak etkiler.
- Çocuğun doğumuyla duyulan mutluluk ve sevinç bu değişimlerin olumsuz etkilerinden aileleri korur.
- Çocuğun engelli olması durumunda ise sevinç ve mutluluğun yerini yoğun bir yas duygusu alabilir.
- Aile böyle bir çocuğun doğumuyla çok karmaşık bir psikolojik durum içine girmektedir.

Resim2.2: Aile eğitiminin önemi

2.2.1. Yetersizlikten Etkilenmiş Çocuğa Sahip Ailelerin Geçirdiği Evreler

Engelli çocukların aileleri normal çocuğa sahip ailelerden farklı olarak değerlendirilmemelidir. Çocuğun engeli kesin olarak tanımlandıktan **sonra** aile bireylerinin çocuğunu ve engelini kabullenebilmesi çok önemlidir. Ancak aileler bu sürece ulaşana kadar bazı aşamalardan geçmektedirler. Genellikle bu aşamalar üç ana başlık altında toplanmaktadır.

➤ Birincil tepkiler

- Şok

Çocuğunun engelli olduğunu öğrenen ailelerde sıklıkla gözlenen tepkilerden ilkidir. Genellikle bu durum ağlama, tepkisiz kalma ve kendini çaresiz hissetme şeklinde ortaya konmaktadır. Aşağıda çocuklarının engelli olduğunu ilk defa öğrenen anne ve babanın duygularıyla ilgili örnekler verilmektedir; “S’nin engelli olduğunu ilk defa 22 aylık olduğunda öğrendik. O güne kadar engelli olabileceğini asla kabul edemeyeceğimiz oğlumuz, normal sağlık kontrolleri için götürdüğümüz doktor “otistik” tanısı koymuştu. O anda tüm dünyanın başımıza yıkıldığını hissettik. Çok çaresiz ve yalnızdık. Bu öylesine bir duyuydu ki adeta şok geçiriyorduk ve kimsenin bizim yaşadığımız bu acıyı anlaması mümkün olamazdı.”

“K’nın engelli olduğunu duymak, yüzümüze inen bir tokat gibiydi. Önceleri çok ağladım, kelimeler adeta boğazıma tıkanıyordu.. Hiç kimseyi görececek, konuşacak halim kalmamıştı. Gerçekten ne yapacağımı bilemiyordum, çok ağladım ve uykusuz geceler geçirdim. Sürekli Tanrıya dua ediyordum. Bir mucize olmalıydı ve sabah uyandığımda her şey normale dönmeliydi.”

Böyle bir şey nasıl olabilirdi? Olsa bile sadece filmlerde görebilirdik. Neden bize? Neden benim çocuğum otistik olmuştu? Bu öylesine rahatsız edici bir duyuydu ki inanmak, kabullenmek hiç mümkün değildi.”

Engelle baş etme yolları hakkında yeterince bilgi sahibi olamamaktan doğan kaygılar, ailede yukarıda bahsedilen duyguların ortaya çıkmasına, yardım edilmezse kronikleşmesine neden olmaktadır.

- İnkâr (Reddetme)

Bazı anne-babalar çocuklarının engelli olduğunu kabul etmek istemeyebilirler, bir savunma mekanizması olan reddetme, bilinmeyene karşı duyulan korkudan kaynaklanmaktadır. Çocuğun ve kendilerinin gelecekte yaşayabileceklerine yönelik duyulan endişeler, kaygılar, üstlenilmesi gereken sorumluluklar, “halimiz ne olacak?” sorusuna yetersiz kalan açıklamalar, reddetme davranışının görülmesine neden olmaktadır. Bu davranışın düzeltilebilmesi zaman almaktadır.

- Depresyon (İçe dönüklük evresi)

Genellikle anne-babalar engelli çocuğa sahip olmaları nedeniyle hayal kırıklığına yaşarlar. Çoğunlukla anne-babalar için engel, hayallerinde yaşattıkları ideal çocuğun yok olmasının sembolü olabilmektedir. Böyle bir durumda duyulan acı, gerçekten çok sevilen birinin kaybedilmesi karşısında duyulan acıya eşittir. Acı çekme, gerçeğin kabul edilmesini kolaylaştıran bir duygu olarak görülmektedir.

Depresyon ise genellikle acı çekme süreci sonunda ortaya çıkmaktadır. Çoğunlukla anne- babalar yüklendikleri sorumluluklar karşısında her şeye güçlerinin yetmeyeceği inancı ile depresyona girmektedirler.

Acı çekme ve depresyon sonucu ailelerde “geri çekilme” ya da “sosyal etkileşimlerden kaçınma” davranışları gözlenebilmektedir.

Aşağıda bu aşamayı yaşamış olan ailelerle ilgili örnekler verilmektedir.

Çocuğumun engelli olduğunu öğrendikten sonra duyduğum acıyı dindirmenin ya da acımdan kurtulmanın bir tek yolu olabilirdi; doyasıya ağlamak... Bir süre rahatlamak için ağlamayı sürdürdüm. Ağlamak beni o anda içimdeki acıdan kurtarıyor gibiydi. Ancak kendime eziyet ettiğimi biliyordum. Birileriyle bunu paylaşmak arzusu duyuyordum.

Çevremdeki kişilere beni rahatlatacak sözcükler söylemeleri için adeta yalvaran gözlerle bakıyordum. Bir şeyler olmalıydı. Bu acıdan kurtulmak zorundaydım.”

“Eşim, bana göre daha kontrollü ve sakin görünüyordu. Oldukça sessiz, sakin, ciddi ve sıkıntılı idi. Çoğunlukla yalnız kalmak ve tek başına düşünmek istediğini söylüyordu. Özellikle de balık tutmaya gitmek, tek arzusu haline gelmişti. Onunla aynı acıyı duyuyordum. Ancak o duyduğu acıyı hiçbir zaman benimle paylaşmak istemedi. Gittikçe daha karamsar oldu ve artık yemek saatleri dışında onunla hiç iletişim kuramaz hale geldim.”

Engelin bilinmeyen yönleri, çözümsüzlüğün getirdiği çaresizlik, endişe, gelecek korkusu, sıklıkla bireylerin bu tür duygular yaşamasına, acı çekmelerine neden olabilmektedir.

Çocuğun engeli ile ilgili bilgileri edindikçe, çocuklarına nasıl yardım edebileceklerini öğrendikçe ve bir şeyler başarılıdıkça, yaşadıkları bu tür duyguların etkisi azalmaktadır.

➤ **İkincil tepkiler**

- Suçluluk duyma

Engelli çocuğa sahip olan her ailede yoğun olarak acı çekme ile gözlenen tepkilerdendir. Anne babaların çocuklarındaki engele kendilerinin neden olduklarını düşünmelerinden ya da bazı hatalı davranışları sonucunda Tanrı tarafından cezalandırılmış olabileceklerine inanmalarından kaynaklanabilmektedir.

Aşağıda, çocuğunun engelinden dolayı suçluluk duyan bir annenin duygularını yer almaktadır.

“Çocuğumun engelli olduğunu öğrendikten sonra hamilelik dönemini düşünmeye başladım. Neler yaptığımı, kimlerle temas ettiğimi, ilaç kullanıp kullanmadığımı hatta geçirdiğim tüm testleri, kontrolleri bile tek tek ayrıntılı olarak düşünmeye başladım. Yediğim yiyeceklere, içecekler kadar hatırlamaya çalıştım. Gene de emin olamıyordum. Unuttuğum ya da atladığım bir şey olmalıydı.”

“Keşke sigara içmeseydim, keşke beslenmeme daha dikkat etseydim, keşke doktor kontrollerimi aksatmasaydım keşke eşime daha çok yardımcı olsaydım, keşke onu daha iyi bir hastaneye götürseydim...”

Örneklerdeki “keşke”ler kendilerini suçlamalarının birer ifadesidir.

- **Kararsızlık (karışık duygular)**

Engelli çocuğa sahip olan bazı anne babalarda, duruma hemen uyum sağlama gözlenirken, bazılarında bu süreç daha uzun sürmektedir. Kabullenmede görülen kararsızlık, aile bireylerinin birbirlerini suçlamalarından kaynaklanabilmektedir.

- **Kızgınlık duyma**

Kızgınlık duyma, genellikle anne babaların kabullenme sürecinde yaşanan ve kabullenmeyi engelleyici duygudur.”Neden ben, neden benim/bizim çocuğumuz?” soruları sıklıkla sorulur. Kızgınlığı kişi kendine yöneltebileceği gibi ailenin diğer üyelerine, engelli bireye ve diğer insanlara yansıtabilir. Doktorlar, eğitimciler ve terapistler de kızgınlık duyulan kişiler olabilmektedir. Anne babaların bu duygudan kurtulabilmeleri için mesleki yardım almaları gerekmektedir.

Aşağıda kızgınlık duygusu yaşamış olan bir annenin kendisi ile ilgili gözlemlerine ait örnek verilmektedir:

“Çocuğumuza otistik tanısı konulduğunda, eşim ve ben, bize bunu söyleyen doktorla birlikte herkese kızgınlık duymaya başlamıştık. Çocuğumuzda bir gerilik söz konusu idi ve hiç kimse bizi yeterince aydınlatmıyordu. Uzmanlar, komşular, arkadaşlar hatta kitap yazarları bile kızgınlık duyduğumuz kişiler arasındaydı. Kısaca, yaşadığımız acıyı paylaşmayan ya da bizleri rahatlatıcı sözcükleri kullanmayan herkese karşı kızgınlığımız vardı. Zamanla bu duygumuzu daha kontrol edebilir düzeye ulaşabildik. Bizler de doğal davranmalı ve diğerleri gibi rahat olmalıydık. Ortada kabullenilmesi gereken bir gerçek vardı. Suçlu olsun ya da olmasın mutlaka birisi çözüm bulmak zorundaydı. Etrafa kızmak problemimize çözüm getirmiyor, tersine hem bizi hem de çocuğumuzu daha fazla yıpratıyordu.”

Bir başkasını suçlama, kızgınlık duygularını dile getirme, aslında kişinin duyduğu suçluluğu azaltmak ya da ondan kurtulmak amacıyla geliştirdiği bir tepkidir. Kısa süre içinde kontrol altına alınması, anne baba ve çocuk açısından yararlı olacaktır.

- Utanma

Her anne-baba kendi çocuğunun başarılı olmasını, onaylanmasını ve kabul görmesini arzu eder ve bundan da son derece gurur duyar. Oysa engelli çocuğun, çevrede kabul görmemesi, hatta alay edilmesi, acınması, korkulması ve reddedilmesi gibi olumsuz tutum ve davranışlar yaşayabilmektedirler. Tüm bunlar karşısında aile, engelli bireyden utanma duygusu geliştirebilmektedir. Sıklıkla, başkaları ile görüşmeyerek, çocuklarını da eve kapatmayı tercih etmektedirler.

Öte yandan, çocuğun toplum içindeki etkinliği, anne ve babanın kendilerine ait rollerini, görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleriyle yakından ilişkilidir.

Aşağıdaki örnekte çocuğunun engelinden dolayı utanma duygusunu yaşayan bir annenin duyguları yer almaktadır:

“Çocuğumun otistik olduğunu öğrendiğimde kendimi çok değersiz hissettim. Öyle ki, kendi kişiliğime yönelik takdir edebileceğim hiçbir özelliğim yoktu Kolejden mezun olmam, tıbbiyeye girişim, talebelik hayatımdaki başarılarım, doktor oluşum ve doktor olduktan sonraki övgü ile bahsedebileceğim yaşantılarım, iyi bir eş ve iki tane çocuğa sahip olmanın benim için hiçbir anlamı yoktu. Her şey benim kendi başarımlarımın eseriymiş, ancak gerçek olan benim engelli bir çocuğun annesi olmamdı.”

➤ **Üçüncül tepkiler**

- Uzlaşma

Bu davranışları gösteren kişiler, sıklıkla “Eğer çocuğuma bir çare bulursan, hayatımı sonuna kadar sana adarım.” inancını taşımaktadırlar. Çocuğun derdine çare bulunması, ailelerde son girişim olarak ele alınmaktadır.

- Uyum sağlama ya da kabul etme

Anne babanın çocuklarıyla daha olumlu ilişkiler kurabileceklerini fark etmeleriyle başlayan bir süreçtir. Aile üyelerinin tümünün, engelli çocuğun ailelerindeki varlığı gerçeğini kabul etmeleri aşamasıdır. Kaygılar, korkular azalmış, utanma gibi olumsuz duygularla baş edilmiştir. Artık aile çocuk için ve çocukla birlikte neler yapılabileceğini düşünür ve planlamaya başlamıştır. Böyle bir ortamda çocuğa da kendi engelini kabul etme ve onunla daha nitelikli bir yaşam sürme şansı tanınmış olacaktır.

Aşağıda uyum aşamasında bulunan bir annenin ifadesi yer almaktadır.

“Başlangıçta çocuğumuzun engelli olması ailemiz içindeki her bireyi ayrı ayrı, değişik şekillerde ve yoğunluklarda etkiledi. Eşim çocuğumuzun durumundan dolayı son derece utanıyor, bense duyduğum suçluluktan ötürü aşırı kollayıcı, koruyucu davranıyordum. Çocuğumuzdaki problemlerin giderek artması ve daha belirgin hale gelmesi sonucunda, birlikte onun için neler yapabileceğimizi düşünmemiz gerektiğine karar verdik.

Bu düşünce bizi birbirimize daha da yakınlaştırmıştı. Çünkü oğlumuzun her ikimize de ayrı ayrı ihtiyacı vardı. Birbirimize destek olmamız, oğlumuzun bize olan ihtiyacını hissetmemiz evliliğimizi daha da yıkılmaz hale getirdi. Çocuğumuzu olduğu gibi kabul etmek, onun için yapabileceklerimiz hakkında ortak tavır ve tutumu geliştirmek artık tek amacımız haline gelmişti.

Aşama yaklaşımı aileyi çocuklarındaki engeli gördükleri veya duydukları andan, kabul edip uyum sağladıkları aşamaya kadar kendi içinde evrelere ayırarak ele alan bir yaklaşımdır.

Aile tepkilerini etkileyen değişkenler

- Ailelerin sorunla başa çıkma kapasiteleri,
- Ailenin büyüklüğü ve kültürel yapısı,
- Anne babaların kişilik özellikleri,
- Eşlerin birbirlerine ne ölçüde yakın ve destek oldukları,
- Anne babaların evlilik uyumları,
- Dini inanışları,
- Yakın çevrenin ve toplumun özellikleri,
- Aile bireylerinin sosyoekonomik düzeyleri,
- Doktorların davranışları,
- Çocuğun cinsiyeti, engelinin türü ve derecesi
- Anne babanın yaşça küçüklüğü ve olgunluğu, aynı zamanda toplumun ve devletin bu çocuklara ve ailelerine verebildiği hizmetlerle servislerin niteliği ve niceliği,
- Aldıkları destek hizmetler,
- Alınan ilk danışmanlık,
- Toplumdaki bireylerin tepkileri ve hazır bulunuşluk düzeyleridir.

2.2.2. Yetersizlikten Etkilenmiş Ailenin Sağaltımında Kullanılan Yöntemler

2.2.2.1. Olumlu Yöntemler

- Beklentileri ayarlama
- Uzmanlardan yardım alma
- Çocuğun engeli ile ilgili alanlarda çalışmalar

Aile eğitimine başlamadan önce neleri bilmeliyiz?

Eğitimi kimlere vereceğiz?

- Anne-babaya
- Tüm aile bireyelerine
- Annelerden oluşan gruba
- Babalardan oluşan gruba
- Kardeşlerden oluşan gruba

Eğitimi sürecini nasıl planlıyoruz?

Süresi;

- Belirli bir zaman diliminde bitecek mi, sürecek mi?
- Sıklığı,
- Ne kadar bir zaman diliminde tekrarlayacağım?
- Nerede yapılacağı,
- Ne zaman merkezde, ne zaman evlerde veya başka ortamlarda?
- Açık ya da kapalılığı,
- Aynı kişilerle mi sürdüreceğim, yeni katılımcı alacak mıyım?
- Hangi program ve kim tarafından uygulanacak?
- Aile eğitiminin tüm aşamalarını uygulayacak mıyım, tüm katılımcılar bu aşamalara katılacak mı ve hangi aşamaları ben yürüteceğim, hangi aşamada programı başkaları yürütecek?

ENGELLİ ÇOCUKLAR, ENGELİ OLMAYAN ÇOCUKLARLA MÜMKÜN OLAN HER YOLLA BİRLİKTE BULUNMALI VE KAYNAŞMALI.

Programın Adı	Aile Eğitim Programı
Hazırlayan Uygulayan	
Program Seviyesi	Bu program 18–40 yaş arası engelli çocuk anneleri için hazırlanmıştır
Uygulama Yeri	Okul Toplantı Salonu
Süre	Her oturum için 60 dakika
Programın Amaçları	1.Aileyi aktif olarak çocuğun bireysel eğitim programına dâhil etmek katmak 2.Engelli birey ve ailesinin yaşadıkları problemler ve yardıma ihtiyaç duydukları zamanlarda sorun çözücü işlevleri geliştirmek
Programın Aşamaları	1.Aile eğitim oturumlarına katılacak ailelerin belirlenmesi 2.Aile eğitim oturumların planlanması
Değerlendirme	Aile eğitimi programı uygulanırken yapılacak değerlendirme kriterleri her oturum sonunda uygulamacı tarafından yapılacaktır.
_Yöntem ve Teknikler	Sunu, demonstrasyon ve tartışma, uygulamalı etkinlikler ödev verme kontrol etme
Araç-Gereç	Bilgisayar, projeksiyon cihazı, ders kitabı, kaynak kişi
Program	Konu: Davranış kontrolü ilkelerin öğretilmesi (Uygulamalı Davranış Analiz İlkeleri) 1.Oturum: Aileler bir davranışı gözlenebilir, ölçülebilir terimlerle tanımlamayı ve davranışı nasıl gözleyeceklerini öğrenirler. 2.Oturum: Aileler olumlu davranışları artırmak için olumlu pekiştirmeleri belirlemeyi ve uygulamayı öğrenirler. 3.Oturum: Yardımlar (fiziksel, sözel, model olma, sözel ipucu yardım

Tablo 2.1. Aile eğitim programı örneği

2.2.2.2. Olumsuz Yöntemler

➤ Çocuğun evlilik üzerindeki etkileri

Ailede engelli çocuğun oluşu, aile içinde yeni bir durum yaratır ve aile değişik tutumlar içine girer. Merak, kabullenememe, ne yapacağını şaşırma, suçluluk duygusu, bu problemin düzeliş düzelemeyeceği korkusu, aile içi iletişim ve aile düzeninde ani değişiklikler aileyi psikolojik olarak çökertip çeşitli kaygılara ve ümitsizliklere neden olmaktadır. Başına gelen bu duruma bir anlam veremez, çoğu zaman nereye başvuracaklarını bilemezler.

Çocuğun eğitimine başlamadan önce ailenin yönlendirilerek gerekli yerlere müracaat edip çocuğunun durumunun nedenlerini araştırıp gerçek veri ve bulguları toplayarak teşhis ve tanı konulması açısından gerekli rehberlik ve yönlendirmelerin yapılması esastır. Çocuğun gerçek anlamda eğitim aşamasından geçmesi, verilen eğitimin başarılı olması ve olumlu sonuçlar alabilmek için okulda verilen eğitimin devamının evde de sağlanması gerekir.

Çevremizdeki engelli bireylerin ailelerini incelediğinde kendi kabuğuna çekilme, babanın dışa dönüklüğü, annenin içgüdüleriyle kendi sosyal yaşantısından vazgeçerek çocuğunun üzerine odaklanması, problemleriyle baş başa kalması, bazı babaların aileyi terk edip başka bir hayat kurması şeklinde davranışlarla karşılaşmak mümkündür. Bu durumlara kurum ve uzman desteğiyle çözüm getirildiğinde aile olabildiğince rahatlamaktadır fakat her aile bulunduğu çevrede böyle bir kurumun olmayışından dolayı, çocuğunu bu kurumlara gönderememektedir.

2.2.3. Özel Eğitime Gereksinimi Olan Bireyin Aile Bireyleriyle Olan İlişkisi

- Öfke
- Kıskançlık
- Suçluluk
- Üzüntü
- Utanç
- Reddetme

Resim 2.3: Engelli çocukla sık tekrarların önemi

2.3. Erken Tanı

Özel eğitimde bireye tanı koyma ve değerlendirme önemlidir. Bu süreç eğitimin başlama aşamasından itibaren özel eğitim devam ettiği sürece tekrarlanması gereken bir dizi çalışma demektir. Tanı (teşhis), bireyin engeline ad koyma derecesini ve bireyin bundan etkilenme durumunu belirleme demektir.

Tanılama ise 573 \ KHK' da "eğitsel amaçla bireyin tüm gelişim alanlarındaki özelliklerinin belirlenerek değerlendirilmesi sürecini ifade etmektedir." şeklinde tanımlanmaktadır (1997).

Özel gereksinimin türüne göre tanı ve değerlendirmede kullanılan yöntem ve araçlar farklılık göstermektedir. Bu nedenle her bölümde tanı ve değerlendirmeye yer verilmektedir. Tanı ve değerlendirmenin yapıldığı yerler Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Rehberlik ve Araştırma Merkezleri'nin (RAM) koordinasyonunda ilgili uzmanların katılımıyla yürütülmektedir. Tıbbi tanı, hastanelerin ilgili servislerinde konulmakta, eğitsel tanı ise tıbbi tanı sonuçları da göz önünde bulundurularak RAM'daki uzmanlarca yapılmaktadır.

Tanı ve değerlendirmede dikkat edilmesi gereken ilkeler ise şöyle sıralanabilir:

- **Erkenlik ilkesi**, tanı ve değerlendirme mümkün olduğu kadar erken yapılmalıdır.
- **Bütünlük ilkesi**, değerlendirme yapılırken her bireyin engel durumu ve derecesinin belirlenmesine ek olarak bedensel, zihinsel, sosyal, duygusal, ruhsal ve kişilik özellikleri ile gelişimi ayrı ayrı bütün unsuları kapsayacak şekilde genişliğine ve derinliğine incelenmelidir. İncelemede bütünlüğün sağlanmasına özel bir önem verilmelidir.
- **Derinlik ilkesi**, özel gereksinimi olan bireylerin yalnız incelendiği zamanki durumu değil, o ana kadar olan gelişimi de incelenmelidir. Mümkün olursa doğum öncesinden başlanmalı, doğumdan sonraki gelişimi, geçmişi ve seyri, ayrıntılı bir şekilde incelenmelidir.
- **Çeşitlilik ilkesi**, özel gereksinimi olan bireylerin engel durumu, derecesi, yetenekleri, ilgileri ve diğer yönlerinin incelenmesinde mümkün olduğu kadar aşağıdaki hususların çeşitlilik ilkesine titizlikle uyulmalıdır. İncelemede uygulanan testlerde, tekniklerde ve yöntemlerde çeşitlilik, yönlerde ve alanlarda çeşitlilik, disiplinlerde ve uzman kadrosunun ekip çalışmasında çeşitlilik.
- **Uzmanlık ilkesi**, kendi bilim dalında uzman olması, inceleme yaptığı engel grubunda yeterli bilgiye ve beceriye sahip olması önem taşımaktadır.
- **Süreklilik ilkesi**, ilk değerlendirme yapıldıktan sonra bunun doğruluğu ve yanlışlığı sağlanan değişme ve gelişmeler devamlı olarak izlenmelidir.
- **Yeterlilik ilkesi**, değerlendirmeler, bireyin yalnız engel durumu, derecesi yetersiz olduğu yönleri değil aynı zamanda özellikle yeterli, üstün olduğu ve başarılı olabileceği alanları, yetenekleri ortaya çıkarmayı amaçlamalıdır.
- **İş Birliği ilkesi**, değerlendirmede görev alanlar, kendi aralarında ve çocuğun ailesi ile sıkı bir iş birliği içinde çalışmalıdır.

Resim2.4:Engelli bir çocuk için erken teşhisin önemi

Etkinlik 1:

Öğretmeninizin uygun gördüğü sayıda gruplar oluşturarak aşağıdaki çalışmayı uygulayınız.

Grubunuzla çevrenizde bulunan bir özel eğitim grubuna giderek gözlem yapınız. Çevre düzenlemesi, eğitimcilerin yaklaşımları, çocukların davranışları, eğitimde kullanılan yöntem teknik araç ve gereçler konusunda gözlemlerinizi yazınız. Edindiğiniz bilgilerinizi ve gözlemlerinizi sınıfta arkadaşlarınıza sununuz.

Gözlem yapmak için:

- Önceden amacınızı belirtip randevu alınız.
- Randevu için kurumun ve sizin uygun zamanınızı seçiniz.
- Gözlemlerinizi ve kurum çalışanlarından aldığınız bilgileri yazınız.

2.4. Erken Eğitim ve Müdahale

Son yıllarda özel eğitimin olabildiğince erken yaşlarda başlaması düşüncesi hızla önem kazanmaktadır. Erken özel eğitim, 0-6 yaş arasındaki gelişim geriliği olan ya da risk altında bulunan çocuklar ile ailelerine sağlanan eğitim hizmetleridir.

Erken özel eğitim hizmetleri, uzmanın aileyi evinde ziyaret etmesiyle tümüyle evde (eve dayalı); zaman zaman uzmanın eve, zaman zaman da ailenin kuruma gelmesiyle evde ve kurumda (ev ve kuruma dayalı) ve ailenin kuruma gitmesiyle kurumda (kuruma dayalı) olmak üzere üç şekilde sunulabilmektedir.

Bunlarla birlikte dikkat edilmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Bunlar:

- Eğitim ve öğretime erken başlamak çok önemlidir.
- Öğretecek şeyin veya işin tamamı birden öğretilmemeli, parça parça tekrarlar ile öğretilmeye çalışılmalıdır. Örneğin sabah temizliği için önce el yıkama, sonra diş fırçalama, sonra da saç tarama öğretilmelidir.

- Çocuğa öğretilenler sık sık tekrarlanmalıdır. Öğrenemediği takdirde ısrar edilmemelidir, bununla birlikte vazgeçilmemelidir. Aradan zaman geçtikten sonra sabırla aynı işlemler yaptırılmaya çalışılmalıdır.
- Yapılacak işlemler çocuğun bildiğinden yola çıkılarak basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenerek öğretilmelidir.
- Bir şey öğretilirken onu yapamadığında kesinlikle kızmamalı, aksine destekleyip onu cesaretlendirmelidir. Bıktırıcı ve yorucu olmamalıdır.
- Onu olduğu gibi kabul etmeli, akranlarıyla kesinlikle kıyaslamamalıdır.
- Çocuğun yapabileceği kolaylıktaki ihtiyaçları, onun yapabilmesi için fırsat tanımalı ve ortam hazırlamalıyız.

ENGELLİ ÇOCUĞUN GÜNLÜK YAŞAM BECERİLERİNİ KAZANMASI, ONU BAĞIMSIZ VE KENDİNE YETEN BİR BİREY HALİNE GETİRİR.

2.5. Ekip Çalışması

Engellilerin eğitimi özel eğitim okullarında ve devletin açmış olduğu, engel türlerine göre farklı hizmetler veren özel eğitim okullarında ekip çalışmasıyla gerçekleştirilebilir ve istenilen amaca ulaşılabilir. Bu okullar diğerlerinden farklı olarak gelişmekte ve faaliyet göstermektedir. Bunun için mekânlar, engel türlerine göre yapılandırılmakta ve bu alanda eğitim görmüş meslek elemanlarınca yönetilmektedir. Kurumlardaki bireylerin eğitim ve rehabilitasyonu; sosyal hizmet uzmanı, psikolog, psikolojik danışman, fizyoterapist, özel eğitim uzmanı, çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanı, konuşma terapisti, el sanatları ve uğraşı terapisti, özel eğitim sınıf öğretmeni gibi meslek elemanlarından oluşan ekip tarafından ekip çalışması ilkelerine uygun olarak yürütülmektedir. Ayrıca doktor ve hemşire gibi sağlık elemanları, üniversitelerden akademisyenler ile çeşitli kurumlarda görev yapan meslek elemanlarının desteği, görüşü ve gerektiğinde gönüllü olarak katkıları alınmaktadır. Yardımcı personel olarak çocuk eğitimcisi, sekreter, şoför, teknik eleman ve hizmetli olmak üzere çeşitli personel çalışmaktadır. Bu nedenle bu kurumlar önemli bir istihdam alanı oluşturmaktadır.

Bunların yanı sıra özel eğitim ve rehabilite hizmetlerine ihtiyaç duyan bireylerin eğitim ve öğretimleri sonucu, kendine ve topluma faydalı kişiler olarak yetişebilmeleri ve istihdamları için uygun işyerleri araştıran, engelli istihdamına elverişli iş kolları ile ilgili olarak motive edici, rehberlik ve koordinatörlük hizmetleri veren ve onlara bu konuda gerekli rehberliği yapan özel kurumlar engelli bireylerin de çalışma yaşamına girmesinde pay sahibi olabilmektedir.

Özel kurumlar, özel eğitim ve rehabilitasyonla ilgili olarak hazırlanan yazılı ve görsel materyalleri elde ederek ailelerin ve toplumun bilgilendirilmesinde kullanmaktadır. Ayrıca, kendi bünyesinde engelliler alanına ilişkin bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunarak, bu faaliyetleri çeşitli etkinlikler çerçevesinde kamuoyuna duyurmaktadır. Böylece engelliliğin bilinen ve bilinmeyen pek çok nedenleri eğitim yoluyla az ya da çok kamuoyuna duyurularak genel anlamda toplumun bu konuda bilinçlenmesi sağlanmıştır.

GÖRÜŞME FORMU

Adınız Soyadınız : /...../200	
Hamilelik döneminizi nerede ve nasıl geçirdiniz?	
Hamilelik süresince herhangi bir rahatsızlığınız oldu mu?	
Hamilelik yaşıınız kaçtı?	
Bebeğinizi nasıl bir ortamda(hastane, ev, yolda vb.) ve ne şekilde (normal, sezaryen, vakum vb.) dünyaya getirdiniz.	
Çocuğunuzun engeli nedir?	
Engelin nedenini araştırıp öğrendiniz mi?	
Anne – babada genetik bir taşıyıcılık var mı?	
Çocuğunuzun engelli olduğunu ne zaman öğrendiniz?	
İlk öğrendiğinizde tepkiniz ne oldu?	
Çocuğunuzun engelini öğrendikten sonra neler yaptınız?	
Engelli birey annesi olarak neler yaşadınız?	
Ailenizde neler değişti?	
Çocuğunuz şu anda tedavi görüyor mu?	
Tedaviye ne zaman başladınız?	
Eğitimi konusunda bilgi aldınız mı?	
Ona bireysel yeterlilik kazandırmak için neler yapıyorsunuz?	
Ev ortamında hareket gelişimini sağlamak için ne gibi değişiklikler yaptınız?	
Karşılaştığınız zorluklar nelerdir?	
Ailenize ne gibi kısıtlamalar getirdi?	
Aile içi ilişkiyi nasıl etkiledi?	
Biz size nasıl yardımcı olabiliriz?	
Önerileriniz	
Teşekkür ederiz.	

Tablo 2.2. Görüşme formu örneği

UYGULAMA FAALİYETİ

Engeli önleme ve aile eğitimi konularını inceleyerek rapor hazırlayınız. Hazırladığınız raporu arkadaşlarınızla paylaşınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Engelin önlenmesi konusunu araştırınız.	➤ Engelin önlenmesi konusunu çeşitli kaynaklardan ve internetten araştırınız.
➤ Yetersizlikten etkilenmiş çocuğa sahip ailelerin geçirdiği evreleri araştırınız.	➤ Araştırdığınız konuları rapor ederek sınıfta paylaşınız.
➤ Yetersizlikten etkilenmiş ailenin sağaltımında kullanılan yöntemleri araştırınız.	➤ Araştırdığınız konuları sınıfta paylaşınız.
➤ Görüşme yapmadan önce gerekli randevuları alınız.	➤ Görüşmeyi yapmak için ailelerden randevu alınız. Zamanı önceden belirleyiniz.
➤ Görüşülecek konuları belirleyiniz.	➤ Görüşmenin kısa ve öz olmasına dikkat ediniz.
➤ Engelli çocuğa sahip iki aile ile görüşme yapınız.	➤ Görüşme yapılacak aileleri önceden tespit ediniz. ➤ Görüşme hakkında kısa bilgi veriniz. ➤ Görüşmeci olarak bilgi veren değil, alan kişi olunuz. ➤ Davranışlarınız karşı tarafa güven versin, saygı ortamı doğursun. ➤ Görüşmeyi sohbet havasına sokmayınız. ➤ Cevap vermek istemediği konularda zorlamayınız. Fazla özeline girmeyiniz.
➤ Her iki aileyi karşılaştırınız.	➤ Ön yargılı olmamaya dikkat ediniz.
➤ Her iki ailenin benzer ve farklı yönlerini belirleyiniz.	➤ Çalışmalarınızda detaylara önem veriniz.
➤ İncelemelerinizi rapor haline getiriniz.	➤ Çalışmalarınızın aşama aşama raporunuzda yer almasına dikkat ediniz. Raporlarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

KONTROL LİSTESİ

Bu faaliyet kapsamında aşağıda listelenen davranışlardan kazandığınız becerileri **Evet**, kazanamadığınız becerileri **Hayır** kutucuğuna (X) işareti koyarak kendinizi değerlendiriniz.

Değerlendirme Ölçütleri		Evet	Hayır
1.	Engelin önlenmesi konusunu araştırdınız mı?		
2.	Yetersizlikten etkilenmiş çocuğa sahip ailelerin geçirdiği evreleri araştırdınız mı?		
3.	Yetersizlikten etkilenmiş ailenin sağaltımında kullanılan yöntemleri araştırdınız mı?		
4.	Görüşme yapmadan önce gerekli randevuları aldınız mı?		
5.	Görüşülecek konuları belirlediniz mi?		
6.	Engelli çocuğa sahip iki aile ile görüşme yaptınız mı?		
7.	Her iki aileyi karşılaştırdınız mı?		
8.	Her iki ailenin benzer ve farklı yönlerini belirlediniz mi?		
9.	İncelemelerinizi rapor haline getirdiniz mi?		

DEĞERLENDİRME

Değerlendirme sonunda “Hayır” şeklindeki cevaplarınızı bir daha gözden geçiriniz. Kendinizi yeterli görmüyorsanız öğrenme faaliyetini tekrar ediniz. Bütün cevaplarınız “Evet” ise “Ölçme ve Değerlendirme”ye geçiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

- Engelli çocuğa sahip olan aile çocuğunun bağımsız davranışlar geliştirebilmesi için aşağıdaki seçeneklerden hangisini yapmalıdır?
A) Yaptığı her işte çocuğa yardımcı olmalıdır.
B) Onun yerine kendisi yaparak görmesini sağlamalıdır.
C) Deneme yanılma yoluyla öğrenmesine fırsat vermelidir.
D) Kardeşlerinin yardımcı olmasını sağlamalıdır.
- . Yetersizlikten Etkilenmiş Çocuğa Sahip aileler engelin kabulüne kadar olan süreçte bazı aşamalardan geçmektedirler. bu süreç aşağıdakilerden hangisinde yanlış olarak verilmiştir?
A) Şok, şaşkınlık, suçluluk duygusu
B) Aile düzenindeki ani değişiklik
C) Psikolojik çöküntü, ümitsizlik
D) Toplumdaki bireylerin tepkileri ve hazır bulunuşluk düzeyleri
- Çocuğun eğitiminde başarıya ulaşabilmek ve olumlu sonuç alabilmek için yapılması gereken en önemli şey aşağıdakilerden hangisidir?
A) Çocuk anaokuluna gönderilmelidir.
B) Engelli çocuğun ailesi ile iş birliği yapılmalıdır.
C) Kaynaştırma eğitimine dâhil edilmelidir.
D) Ebeveyn aile eğitiminin her aşamasına katılmalıdır.
- Yetersizlikten etkilenmiş ailenin geçirdiği evreler sırasına göre, aşağıdaki seçeneklerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?
A) Kırgınlık, şaşkınlık, uyum
B) Depresyon, suçluluk, kabul ve uyum
C) Kızgınlık, normal karşılama, erken tanı
D) Üzüntü, önleme, nedenini araştırma
- Aşağıdakilerden hangisinde engelli çocuğa erken tanı konulmasının önemi doğru ifade edilmiştir?
A) Ailenin üzülmesini
B) Çocuğun engelden en az etkilenmesini
C) Çocuğun akranlarından geri kalmasını
D) Engelin kolay atlatılmasını
- Ekip çalışmasında kimler görev almaktadır?
A) Doktor, hemşire, hasta bakıcı
B) Sosyal hizmet uzmanı, çocuk gelişimi öğretmeni
C) Öğretmen, fizyoterapist
D) Alan uzmanı, aile, doktor, çocuk gelişimi uzmanı, Sosyal hizmet uzmanı

7. Engelli çocuğun kabulü hangi aşamada zorluk yaşanır?
A) Ailenin eğitimli ve bilinçli oluşu
B) Erken tanı ve tedavi yöntemlerinin bilinmesi
C) Ailenin uzman desteği alması, terapi görmesi
D) Ailenin engeli reddetme sürecinin uzaması
8. Aile eğitimine başlamadan önce bilinmesi gerekenlerden değildir?
A) Eğitimin kimlere verileceği (anne-baba)
B) Annelerden oluşun gruba, babalardan oluşun gruba
C) Anne- baba ve kardeşlerden oluşun gruba
D) Akranlarına
9. Aşağıdakilerden hangisi aile eğitim programının amaçlarından değildir?
A) Aileyi aktif olarak çocuğun bireysel eğitim programına katmak.
B) Aileye ödev vermek ve kontrol etmek
C) Her oturum için aynı süreyi ayarlamak.
D) Engelli birey ve ailesinin sorun çözücü işlevlerini geliştirmek.
10. Engelli çocuğu olan aileler aile içi iletişimde neyi yapmazlar?
A) Anne baba olarak birbirlerini suçlama
B) Durumu hemen kabullenip uyum sağlama
C) Çocuğunu aşırı derecede koruma
D) Çocuğuna acıyarak yaklaşma

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-3

AMAÇ

Öğrenme faaliyetinde kazandırılacak bilgi ve beceriler doğrultusunda uygun ortam sağlandığında engelli çocuğun kabulüne yönelik anne babaya rehberlik etmeye ilişkin çalışmaları uygulayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

Engelli çocuğun kabulüne yönelik yapılan çalışmaları araştırınız. Bir rapor haline getirip edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınıza sunarak paylaşınız.

3.ENGELLİ ÇOCUĞUN KABULÜ

Çocuk, her aile için gelecek güvencesi ve mutluluk kaynağıdır. Hamileliğin başlangıcından itibaren ailede değişik duygular yaşanmaya başlanır. Sağlık durumu, cinsiyeti, evde ne gibi değişikliklere neden olacağı, ortamın nasıl düzenleneceği merak konusu olur. Her aile sağlıklı bir bebek bekler ancak aileye engelli bir bebek gelmesi durumunda bütün bu duygu ve düşünceler, heyecanlar, altüst olur. Ailenin ruh sağlığı bozulur, adeta şoka girer, aile karmaşık duygu ve düşünce çatışması yaşar. Bunun nedenlerini düşünürken bir taraftan çareler arar, ilgili ilgisiz, birçok yere başvurur, çocuklarının sağlığına kavuşması için çeşitli çare arayışında bulunur.. Kızgınlık, utanma, şok, inkâr, depresyon gibi karışık duygularla çocuğu reddetme yoluna gidebilir, suçluluk duygusu hisseder ya da bir suçlu arayabilirler. Zamanla bu durumu kabullenir, çocuğun eğitimi ve gelişimi konusunda gerekli yerlere başvurup doktor, uzman ve eğitimcilerin desteği ve hizmetiyle eğitimi, gelişimi ve bağımsız davranışlar geliştirebilmesi için çaba sarf ederler.

Resim 3.1: Çocuğun olduğu gibi kabul edilmesinin önemi

Aynı zamanda engelli bireyin okulda ve çevresinde, kısaca toplum içinde kabul görmesi önceleri biraz zor olmakla beraber belli bir zaman sürecinin ardından bu birey toplum tarafından normal karşılanmakta ve onun da sağlıklı insanlar gibi sosyal yaşam alanı ve sosyal yaşam hakkı olduğu kabul edilmektedir.

Resim3.2: Çocuğun eğitilmesi

Anne ve baba için bebeklerinin engelli olduğunu öğrenmek büyük bir şoktur. Çoğu zaman ne yapacaklarını bilemezler ve endişe içindedirler. Kızgınlık, acı, üzüntü ve suçluluk gibi son derece yoğun duygular yaşarlar. Tüm bu tepkiler normaldir. Bunları, engelli ile karşı karşıya kalan anne ve babalar anlatıyor.

Engeli olan bir çocuğun doğumu ailenin dengesini alt üst ederek ailelerin değişik duygu ve düşüncelerinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Anne babalar değişen sıralarla, her evrede farklı zaman ve enerji harcayarak çeşitli evrelerden geçebilir ve bazı evreleri hiç yaşayamayabilirler. En son evreye gelindiğinde çocuk, olduğu gibi kabul edilir. Çocuğu olduğu gibi kabul etme birkaç ayı alabileceği gibi, yılları da alabilir. Kabul süresi kısa olduğunda anne baba ve çocuk daha mutlu olabilir. Çocuğu kabul etme, ona özelliklerine göre eğitim vermeye başlamaktadır. Yetersizlikten etkilenmiş bir çocuğa karşı ailelerin göstermiş olduğu tutumların altında çocuğun aile için taşıdığı anlam yatmaktadır.

3.1. Ana Babanın Engelli Çocuğa Uyumu

Aileler için engelli bir bireye sahip olacaklarını veya olduklarını öğrenmek yaşamlarının en zorlu deneyimidir. Bilindiği gibi engellilik bazen doğum öncesi veya doğumda teşhis edilmekle birlikte, bazen de hastalık, kaza vb. nedenlerle sonradan da ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda aileler için en genel güçlük engelliliğe ilişkin durumun teşhisi ya da öğrenme aşamasındadır. Bekleme süreci son derece yıpratıcı bir dönemdir. Gerçeği öğrenmek aileler açısından belirsizliğe tercih edilen bir durumdur.

Literatür çalışmaları incelendiğinde ana-babaların engel çocuklarına uyum konusunda iki temel yaklaşım üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu yaklaşımlardan biri “aşama yaklaşımı (stage theory)” diğeri ise “aile sistemleri yaklaşımı (family-systems perspective)”dır.

3.2 Ailelere Yönelik Hizmetler

- Rehberlik
- Aile danışmanlığı
- Aile eğitimi

3.2.1 Rehberlik

Bireyin en verimli bir şekilde gelişmesine ve doyum verici uyumlar sağlamasında gerekli olan tercihleri, yorumları planları yapmasına ve kararlar vermesine yarayacak bilgi ve becerileri kazanması ve bu tercih ve kararları yürütmesi için bireye yapılan sistemli ve profesyonel yardımdır.

- **Özel eğitime ihtiyacı olan bireylere ve ailelerine yönelik rehberlik**

Engelli çocuklara ve ailelerine sunulan rehberlik ve danışma hizmetleri öncelikli olarak engelli çocuğun tanınmasını, yerleştirme ve izleme süreçlerini kapsamaktadır.

- **Aile rehberliği**

Aile gelişimine katkıda bulunabilmeleri amacıyla ailelere yapılan sistemli ve düzenli çalışmalardır.

Bu çalışmalar iki yönlüdür. Birincisi, ailelere psikolojik yardım yapıp onları rahatlatmak ve engeli çocuklarının kabulüne yardımcı olmaktır. İkincisi ise okul ve yuvada çocuklarına verilen eğitim programları konusunda bilgilendirerek çocuklarının eğitimine katkıda bulunmalarını sağlamaktır.

Resim3.3: Çocuğun desteklenmesi

- **Engelli bireylerin ailelerine yönelik rehberlik**

Özel eğitime gereksinimi olan çocukların ailelerinin psikolojik danışma hizmetine ihtiyacı diğer ailelere göre daha belirgindir. Engelin türü ve derecesine göre bu durum belirgin farklılık gösterir. Psikolojik danışmada yöntemler aynı olmakla birlikte çocuk ve aile ile yapılacak görüşmede ve danışmada normallerden farklı bilgiler yer alacaktır.

➤ Neden aile rehberliği yapılmalı?

- Engelli çocukların özelliklerinin iyi bilindiği ve kabul edildiği bir ev ortamında ilişkiler daha sağlıklı ve çocuğun gelişimine yönelik olacaktır.
- Çocukların okul ortamında öğrendikleri bilgi ve becerileri ev ortamında da uygulayabilmeleri için okul ve ev aile eğitiminin birbirine paralellik göstermesi gerekmektedir.
- Engelli çocuğun okulda kazandığı becerilerin ev ortamında aile ile iş birliği yapılarak pekiştirilmesi, eğitimin sürekliliği, yaygınlaştırılması ve kalıcılığı açısından da gereklidir.
- Ailelerin belli aralıklarla bir araya gelmeleri, kendilerine ve çocuklarına ilişkin duygu, düşünce ve paylaşımlarını sağlayarak psikolojik olarak rahatlamalarına yardımcı olmaktadır.

3.2.2. Aile danışmanlığı

- Danışma, bu alanda bilgili ve deneyimli bir uzmanla engelli çocuğun anne babası arasında yer alan, anne babanın sorunlarını çözmek için gerekli tutum ve becerileri geliştirmeleri üzerinde odaklaşan bir öğrenme sürecidir. Danışma sürecinde anne babalara ifade etmekten kaçındıkları öfke, suçluluk, düşmanlık gibi duygularını özgürce ifade edebilmeleri için fırsatlar verilir.
- Ailelere, kendileri ve çocukları için gerçekçi planlar yapabilmeleri konusunda yardım edilir. Anne babaların kendi becerilerine inanmaya başlama ve sosyal çevre ile daha fazla iletişime girmelerine yardımcı olma psikolojik danışmanın hedefleri arasındadır.

Aile Danışmanlığı Çeşitleri

- Bilgi verici danışmanlık
- Psikoterapi
- Aile uzman işbirliği
- Bilgi verici danışmanlık

Belirli bir engel hakkında, engelin tanımı, ne olduğu, nedenleri, özellikleri, gelişim alanları, çocuğun ihtiyaçları hakkında aileye bilgi verilir. Bu süreç içerisinde ailelerin çeşitli duygu ve tepkilerini yaşamaları sağlanır. Bilgi verici danışmanlığın bir grup ortamı içinde yapılması, ailelerin birbirleriyle ve danışmanla karşılıklı bilgi, duygu, düşünce ve deneyim alış veriş yapmalarını ve sorular sormalarına olanak sağlar.

- Psikoterapi

Psikoterapi yoluyla, duygusal güçlüklerle bağlı olarak anne-babanın yaşadıkları çatışmaları anlamalarına ve çözümlmelerine yardım edilir.

- Aile uzman işbirliği

Anne babanın çocuklarıyla iletişimlerinde etkili olmalarını sağlayan teknikleri ve becerileri öğrenmeleri sağlanır. Her üç yaklaşım birbirini tamamlayan zincirin halkaları gibidir. Ailenin var olan durumuna, problemlerine ve ihtiyaçlarına bağlı olarak bu yardım yöntemlerinden birisine veya hepsine başvurulabilir.

3.2.3. Aile Eğitimi

Çocuk, her aile için gelecek güvencesi ve mutluluk kaynağıdır. Hamileliğin başlangıcından itibaren ailede değişik duygular yaşanmaya başlanır. Sağlık durumu, cinsiyeti, evde ne gibi değişikliklere neden olacağı, ortamın nasıl düzenleneceği merak konusu olur. Her aile sağlıklı bir bebek bekler; ancak aileye engelli bir bebeğin gelmesi durumunda bütün bu duygu ve düşünceler, heyecanlar altüst olur. Ailenin ruh sağlığı bozulur, adeta aile şoka girer, karmaşık duygu ve düşünce çatışması yaşar. Bunun nedenlerini düşünürken bir taraftan çareler arar, ilgili ilgisiz, birçok yere başvurur, çocuklarının sağlığına kavuşması için çeşitli çareler arayışında bulunur. Kızgınlık, utanma, şok, inkâr, depresyon gibi karışık duygularla çocuğu reddetme yoluna gidebilirler, suçluluk duygusu hisseder ya da bir suçlu arayabilirler. Zamanla bu durumu kabullenir, çocuğun eğitimi ve gelişimi konusunda gerekli yerlere başvurup fizyoterapist, doktor, uzman, çocuk gelişimci ve eğitimcilerin desteği ve hizmetiyle çocuğun eğitimi, gelişimi ve bağımsız davranışlar geliştirebilmesi için çaba sarf eder.

Aynı zamanda engelli bireyin okulda ve çevresinde, kısaca toplum içinde kabul görmesi önceleri biraz zor olmakla beraber belli bir zaman sürecinin ardından bu birey toplum tarafından normal karşılanmakta ve onun da sağlıklı insanlar gibi sosyal yaşam alanı ve sosyal yaşam hakkı olduğu kabul edilmektedir.

Resim 3.4: Yapararak yaşayarak öğrenmenin önemi

YENİ ANNE BABAYA MEKTUP

Kısa bir süre önce Down Sendromlu yeni bebeği olan bir annenin erkek kardeşinden bir mektup geldi. Mektubunda "Kız kardeşim, bebeği Down Sendromlu olduğu için depresyona girdi. Lütfen kız kardeşimin daha fazla üzülmemesi için yaşadığınız olumlu şeyleri ona yazın" diyor. Cevap olarak biz de aşağıdaki mektubu yazdık. Özlem'in anne babasının yaşadıklarını bütün ailelerle paylaşmak istedik.

Merhaba,

Kızınız Özlem'in doğumundan dolayı sizleri tebrik ederiz. Bizim de Hakan isimli 6 aylık oğlumuz var. Hakanda Down Sendromlu. Bu bakımdan neler hissettiğinizi anlıyoruz. İlk günlerde böyle bir durumu kabul etmek çok zordu. Güzel hayaller kurmuş ancak bunun yerine çok farklı şeylerle karşılaşmıştık. Ümit ettiğiniz küçük kıızı yitirdiğiniz için yakınmaktan, ağlamaktan korkmayın. Ama hep daha iyiye gidiyor. Üstesinden gelebildiğiniz noktada acı gerçekten azalmaya başlıyor. Sonra güzel küçük bebeğinizle baş başa kalıyorsunuz. Hakan çok tatlı bir bebek ve bize çok ihtiyacı var. Hakan için güçlü olmalıyız. Belki Hakan nükleer fizikçi olamayacak ama sıkı çalışmayla ve sevgiyle, Hakan kendi kendine bakabilecek ve en önemlisi mutlu olabilecek.

Okuduğum bir kitapta Down Sendromlu bir kıızı olan yabancı bir aileyle ilgili olarak şunlar anlatılıyordu: "Durum onlara anlatıldıktan sonra yeni doğan bebeklerini eve getirmeyip bunun yerine enstitüde bakılması için hastaneye bırakmaya karar verdiler. Eve yeni doğan bebeklerini almadan dönünce, büyük oğullarına Down Sendromlu bebeğin problemlerini ve niçin eve getirmediklerini anlattılar. Bunun üzerine küçük çocuk ' Baba, eğer bana bir şey olursa ve artık güzel görünmezsem bu beni de yollayacaksınız anlamına mı geliyor?' diye sordu. Bunun üzerine aile hemen gidip yeni doğan çocuklarını eve getirdi."

3.3. Engelli Çocuğun Kabulünde Anne Babaya Öneriler

- İlk iş kabullenmektir. Onu olduğu gibi kabul etmeniz yapacağınız çalışmalarda size en büyük yardımcıdır. Çocuk olduğu gibi kabul edilmelidir. Çocuğunuzun eğitimine erken yaşta başlanmalıdır.
- Çocuk sosyal ve fiziksel ortamlardan kısıtlanmalıdır.
- Çocuktan beklentileri onun engel ve özelliklerine uygun olmalıdır.
- Çocuğa aşırı koruyucu davranılmamalıdır. Ona fırsat verilmelidir.
- Çocuğunuzun hastalıklardan korunması toplum tarafından benimsenmesi için özellikle el, saç, yüz, beden, giysi temizliğine dikkat edilmelidir.
- Çocuğun her türlü gelişimi için gereken ilgi ve sevgi gösterilmelidir.
- Öğretilmek istenilen herhangi bir konuda model olunmalı
- Öğretilecek işin ya da konunun tamamını birden öğretilmemeli.
- Parça parça tekrarlar ile öğretilmeli.
- Çocuğun tek başına bir şeyler yapmasına izin verilmeli.
- Çocuğa tutarlı davranılmalı.

- Zamanla yapmaya başladığı olumlu davranışları gözden kaçırılmamalı, ödüllendirilmelidir.
- Diğer engelli çocukların aileleri ile bir araya gelinip, duygu ve düşünceler paylaşılmalıdır.

Konuşmasını istiyorsanız;

- İlk önce çocuğunuzda konuşma ihtiyacı yaratmalısınız. Onun işaretle belirttiği isteklerine anında yanıt vermeyin. İhtiyaçlarını sözcüklerle ifade etmesi için teşvik ediniz.
- Çocuğunuzun uydurduğu sözcükleri kullanmamaya, doğrusunu söyletmeye çalışınız.
- Nesne ve hayvanların seslerini tanıttın ve taklit etmesini isteyin.
- Onunla 2-3 kelimelik kısa, basit ve anlaşılır cümleler kurarak konuşun.
- Çevresindeki kişilerin ve kullandığı eşyaların isimlerini öğretmek başlayabilirsiniz.
- Yaşına uygun resimli öykü ve masallar okuyunuz.
- Birlikte şarkı söyleyiniz.
- Telaffuz hatalarını onu telaşa düşürmeden ve tedirgin etmeden düzeltiniz.
- Doğru söyleme çabasını mutlaka ödüllendiriniz.

Resim 3.5: Engelli bireyin yapamadıklarından çok yapabildikleri önemli

Nesne isimlerini öğrensin istiyorsanız;

- Dikkatini topladığı nesneye dokunarak isimlendiriniz.
- ‘Bu ne?’ sorusuyla onu da isimlendirmesi için yönlendirin. Öğrendiği nesne isimleri ile basit emirleri yerine getirmesini sağlayınız (“Sandalyeye otur.” gibi).

- Görsel algısı gelişsin ve daha çok sözcük öğrensin istiyorsanız, renkli bir resmi “Bu resimde neler var?” sorusuyla parmağınızla işaret ederek anlatınız.
- Resimdeki nesne, hayvan vb. ayrıntılara bakmasını ve isimlendirmesini isteyiniz.
- Resimler üzerinde ‘Başka ne var?’ sorusuyla serbest konuşmasına izin verin.
- Sık rastladığı nesne resimlerini sayfalara yapıştırarak bir çalışma defteri oluşturunuz.
- Resmin altına büyük harfle nesnenin ismini yazabilirsiniz.
- Bu defterde gösterilen nesneyi isimlendirme, istenen resmi bulma, resmi gerçek nesneyle eşleştirme gibi çalışmalar yapabilirsiniz.

Sayı saymasını istiyorsanız;

- Bir elinin parmaklarına sırayla dokunarak ve sayarak başlayınız.
- İki elin parmaklarını sırayla dokunarak sayabilir duruma geldiğinde nesne sayma çalışması yapınız.
- On nesneyi sayabilir duruma geldiğinde ‘Bu kadar göster’, ‘Bu kadar ver’ çalışmalarına geçebilirsiniz.
- Bu çalışmalar önce 1 sayısıyla başlamalı, daha sonra sırayla 2 ve 3 ve diğerlerine geçilmelidir.
- 1 üzerinde çalışırken ara sıra 2 tane isteyerek dikkatinin gelişmesini sağlayın.
- Bir kavramı öğrendiğinden emin olmadan diğerine geçmeyiniz.
- Çocuğunuz istenilen sayıda nesneyi seçip verebilir duruma gelene kadar çalışmayı sürdürünüz.

Renkleri bilsin istiyorsanız;

- İlk olarak kırmızı rengi gösterin ve isimlendiriniz.
- Çeşitli kırmızı renkteki nesnelere göstererek kırmızı kavramını tekrar ediniz.
- ‘Kırmızı kalemi ver’, ‘kırmızı düğmeyi al’ gibi yönergelerle dört ana rengin arasından kırmızıyı seçmesini öğretiniz.
- Daha sonra mavi rengi tanıttınız.
- Her iki rengi de öğrendiğinde “mavi kalemi masaya koy”, “kırmızı kutuyu bana ver” gibi yönergelerle mavi ve kırmızıyı beraber çalıştırınız.
- Kırmızı ve maviyi öğrendiğinde sarı ve yeşil renk kavramlarıyla devam ediniz.
- Öğrettiklerinizi renk eşleştirme ve boyama gibi çeşitli oyun ve aktivitelerle pekiştiriniz.
- Çevresindeki renklere dikkatini çekin ve ‘Bu ne renk?’ sorusuyla isimlendirmesini isteyiniz.

Ellerini iyi kullansın, dengeli hareket etme becerisi kazansın istiyorsanız;

- Evdeki çeşitli eşyaların nasıl kullanılacağını öğretebilir, ona küçük sorumluluklar verebilirsiniz.
- Boş zamanlarını çizme ve boyama gibi faaliyetlerle geçirmesini sağlayabilirsiniz.
- Ucu küt küçük bir kâğıt makasla ile kesmeyi, resim ve şekilleri kesip çıkarmayı, sonra da yapıştırmayı öğretebilirsiniz.
- Hamur veya çamurdan farklı şekiller oluşturmayı gösterebilirsiniz.
- Kağıdı çeşitli şekillerde katlamayı öğretebilirsiniz. Boncuk dizdirebilirsiniz.
- Küp, yap boz, lego, vb. işlevsel oyuncaklar alarak hem zihinsel hem de motor gelişimine katkıda bulunabilirsiniz.
- Açık havada top ve balonlarla oynayabilir, bisiklete binebilirsiniz.
- Değişik zeminler üstünde merdiven çıkmayı, takla atmayı, zıplamayı, engellerin üstünden atlamayı, tek ayak üstünde durmayı, geri geri yürümeyi, yön değiştirerek koşmayı öğretebilirsiniz.

Diğer insanlarla bir arada olmayı öğrensin istiyorsanız;

- Ona akraba ve arkadaşlarının fotoğraflarını göstererek ve isimlendirerek sosyal çevrenizi tanıtır.
- Yaşlılarının olduğu, arkadaş edinebileceği ortamlara götürün, onlarla iletişim kurup oynamasına yardımcı olunuz.
- Toplumsal kuralları sırası geldikçe öğretin ve bunlara adapte etmeye çalışın.
- Çarşı, market, park, plaj gibi sosyal ortamlara götürerek farkında lığının artmasını sağlayınız.
- İlgi ve yetenekleri doğrultusunda sportif ve sanatsal faaliyetlere yönlendirerek sosyal çevresini olabildiğince genişletmeye çalışınız.
- Küçük yaşlardan itibaren kreş, anaokulu gibi örgün eğitim kurumlarında eğitim görmesi, kaynaştırma eğitimine katılması, böylece bir an önce topluma entegre olması için çaba gösteriniz.

“ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP AİLENİN HER TÜRLÜ DESTEĞİ GÖRMESİ VE YAŞADIĞI SIKINTININ EN AZA İNDİRİLMESİ İÇİN TOPLUMUN TÜM KESİMLERİ ÜSTÜNE DÜŞENİ YAPMALIDIR.”

UYGULAMA FAALİYETİ

Engelin kabulü konusunda etkinlik örnekleri hazırlayınız. Hazırladığınız etkinlikleri arkadaşlarınızla paylaşınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Engelli aileleri ile çalışmada dikkat edilecek hususları öğreniniz.	➤ Bu hususları çeşitli kaynaklardan ve bu alanda çalışan kişilerden araştırınız.
➤ Özürlülüğün kabul edilmeyiş nedenlerini öğreniniz.	➤ Özürlülüğün kabul edilmeyiş nedenlerini internetten ve özürlü çocuğu olan ailelerden araştırınız.
➤ Çocuğun özürlü oluşundan en çok etkilenen kimlerdir, araştırınız.	➤ Yazılı kaynaklardan ve özel eğitim kurumuna giderek, kurum çalışanlarından öğreniniz.
➤ Özürlü kabulünde aileyi rahatlatacak bilgileri araştırıp bir pano hazırlayınız.	➤ Fizyoterapist, rehber öğretmen, çocuk gelişimi ve zihinsel engelliler öğretmenlerinden sorarak bilgi edininiz. Uyarıcı pano hazırlayınız.
➤ Özürlü çocuğun kabulünde ailelerin geçirdiği aşamaları öğreniniz.	➤ İnternette, yazılı kaynaklardan ve bu alanda çalışanlardan araştırınız.
➤ Engelli çocuğu olan aile tepkilerini etkileyen değişkenleri öğreniniz.	➤ Yazılı kaynaklardan ve engelli çocuğu olan ailelerden öğreniniz.
➤ Engelin kabulünde önemli etkenleri öğreniniz.	➤ İnternette, yazılı kaynaklardan araştırınız.
➤ Anne baba öğretmen iş birliğinin yararlarını öğreniniz.	➤ Yazılı kaynaklardan ve engelli çocuğu olan ailelerden ve eğitimi ile ilgilenen öğretmenlerden sorarak öğreniniz. Arkadaşlarınızla paylaşınız.

KONTROL LİSTESİ

Bu faaliyet kapsamında aşağıda listelenen davranışlardan kazandığınız becerileri **Evet**, kazanamadığınız becerileri **Hayır** kutucuğuna (X) işareti koyarak kendinizi değerlendiriniz.

	Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1.	Engelli aileleri ile çalışmada dikkat edilecek hususları öğrendiniz mi?		
2.	Özrünlüğün kabul edilmeyiş nedenlerini öğrendiniz mi?		
3.	Çocuğun özürülü oluşundan en çok etkilenenler kimlerdir araştırdınız mı?		
4.	Özrün kabulünde aileyi rahatlatacak bilgileri araştırıp pano hazırladınız mı?		
5.	Hazırladığınız panoyu sınıf arkadaşlarınızla paylaştınız mı?		
6.	Özürülü çocuğun kabulünde ailelerin geçirdiği aşamaları öğrendiniz mi?		
7.	Engelin kabulünde önemli etkenleri öğrendiniz mi?		
8.	Anne baba öğretmen iş birliğinin yararlarını öğrendiniz mi?		

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi engelli çocuğu olan aile tepkilerini etkileyen etkenlerdendir?
A) Eğitim programları
B) Anne babanın kişilik özellikleri
C) Öğretmenin tutumu
D) Kardeşlerin tutumu
2. Engelin kabulünde en önemli etken aşağıdakilerden hangisidir?
A) Doktorların davranışı
B) Ailenin sosyoekonomik düzeyi
C) Çevrenin çocuğa yaklaşımı
D) Ailenin sorunla başa çıkabilme kapasitesi
3. Aşağıdakilerden hangisi ailenin tepkilerini etkileyen değişkenlerden değildir?
A) Ailenin büyüklüğü ve kültürel yapısı
B) Eşlerin birbirlerine ne ölçüde yakın ve destek oldukları
C) Engelli çocuğu olan ailelerle iletişim
D) Anne babanın yaşı
4. Aşağıdakilerden hangisi öğretmen anne baba iş birliğinin yararlarındandır?
A) Aileyi rahatlatma
B) Çocuğun sorunlarını temelden çözme
C) Çocuğa verilen eğitim öğretimde amaca ulaşma
D) Çocuğun engelini ortadan kaldırma
5. Aşağıdakilerden hangisi engelli aileleri ile çalışmada dikkat edilmesi gereken noktalardandır?
A) Yapıcı ve etkili problem çözme becerileri geliştirmelerine yardımcı olmak.
B) Engelin önlenmesine yardımcı olmak
C) Maddi imkânlar sağlamak
D) Olumsuz çevre koşullarından soyutlamak
6. Engelin kabul edilmemiş nedeni aşağıdakilerden hangisi değildir?
A) Engel ve engelle başa çıkma yolları hakkında bilgi sahibi olmamak
B) İlk açıklayan doktora karşı tepkili olmak
C) Tüm beklentiler normal olduğu için olumsuz duruma tepki vermek
D) Ailenin maddi durumunun iyi olması

7. Aşağıdakilerden hangisi çocuğun engelli oluşundan en çok etkilenen kişilerdir?

- A) Öğrenciler ve öğretmenler
- B) Mahalledeki çocuklar
- C) Aile içindeki her birey
- D) Anne babalar

8. Aşağıdakilerden hangisi ailenin engeli kabulünü zorlaştırır?

- A) Erken tedaviye başlama
- B) Engelin nedenini öğrenme
- C) Doğru teşhis konulması
- D) Ailenin engeli reddetmesi

9. Aşağıdakilerden hangisi ailelere yönelik hizmetlerden değildir?

- A) Rehberlik
- B) Çevre yaklaşımı
- C) Aile danışmanlığı
- D) Aile eğitimi

10. “Duygusal güçlüklerle bağlı olarak anne babanın yaşadıkları çatışmaları anlamalarına ve çözümlmelerine yardım etme” ifadesi hangi aile danışmanlığı çeşididir?

- A) Bilgi verici danışmanlık
- B) Aile uzman iş birliği
- C) Psikoterapi
- D) Rehberlik

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise “Modül Değerlendirme”ye geçiniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise “Modül Değerlendirme”ye geçiniz.

Açıklama: Bu bölümde öğrencilerin “Özel Eğitim” ile ilgili başarı durumlarının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Başarı, öğrencilerin bilgi ve becerilerini gerçek yaşam durumlarında (eğitim ortamları) kullanabilmeleri olarak tanımlanmaktadır. Buna göre aşağıda öğretimle ilişkilendirilerek hazırlanan performans görevi, gerçek yaşam durumlarına uygun olarak hazırlanmış örnek olaylara dayalı açık uçlu sorulardan ve bilgi testinden oluşmaktadır.

PERFORMANS GÖREVİ:

1. Görev:

Özel eğitim son yıllarda genel eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak kabul görmektedir. Özel eğitimin ne olduğunun bilinmesi, nasıl yapıldığının, özel durumu olan bireylere nasıl tanı konulduğunun, onlara nasıl yardım edilmesi gerektiğinin, engeli önleme ve erken tanının öneminin, engelli çocuğu olan bir ailenin içinde bulunduğu psikolojik durumu ve bu çocuklara nasıl rehberlik yapılması gerektiğinin bilinmesi, bu özellikleri geliştirmeye dönük çalışmalara ışık tutacaktır. Şimdi sizden, bu konuda bir araştırma yapmanız ve aşağıdaki soruların cevaplarını bulmanız beklenmektedir.

1. Özel eğitim nedir? Araştırınız. Özel eğitimin temel kavramlarını şema haline getiriniz.
2. Engelli bireye sahip ailelerin geçirdiği aşamalar nelerdir? Araştırınız.
3. Engelli çocuğa sahip ailelerin tepkilerini etkileyen değişkenler nelerdir? Açıklayınız.
4. Engelli çocuğa sahip ailelere yönelik bilgilendirici broşür ya da afiş hazırlayınız.
5. Hazırladığınız broşür ya da afiş için bir slogan bulunuz.

2. Yukarıdaki görevle ilgili dikkat edilecek noktalar:

1. Bu çalışmayı 7 gün içinde yapmanız gerekmektedir.
2. Yukarıda verilen sorulara uygun olarak özel eğitimi araştırarak temel kavramları şema haline getirmeniz beklenmektedir.
- 3.Engelli bireye sahip ailelerin geçirdiği aşamaları ve ailelerin tepkilerini etkileyen değişkenleri araştırarak bunları açıklamanız gerekmektedir.
4. Engelli çocuğa sahip ailelere yönelik bilgilendirici broşür ya da afiş hazırlamanız ve hazırladığınız broşür ya da afiş için bir slogan bulmanız gerekmektedir.
5. Sonuçlarını yazılı bir rapor haline getirmeniz ve eğitimcilere vermeniz beklenmektedir.
6. İhtiyaç duyduğunuz bilgileri kütüphaneden, ilgili internet sitelerinden toplayabilir, gerektiğinde uzman olan kişilere başvurabilirsiniz.

3. Değerlendirme:

Analitık Puanlama Anahtarı

Adı-Soyadı:

Programın Adı:

Ölçüt	Performans Düzeyi				Açıklama
	1.Başlangıç	2.Orta	3. İyi	Puan	
Araştırma	Özel eğitim araştırılmış ancak temel kavramlar şema haline getirilememiş.	Özel eğitim araştırılmış fakat temel kavramları şema haline getirmede eksikler var.	Özel eğitim araştırılmış ve temel kavramlar uygun biçimde şema haline getirilmiş.		
Değerlendirme	Engelli çocuğa sahip ailelerin tepkilerini etkileyen değişkenleri açıklayamamış.	Değişkenleri açıklamış fakat eksiklikler var.	Değişkenleri uygun şekilde açıklamış.		
Afiş/Broşür Hazırlama	Broşür/afiş hazırlanmış fakat bilgiler yetersiz.	Broşür/afiş hazırlanmış fakat bilgilerde eksiklikler var.	Broşür/afiş amaca uygun olarak hazırlanmış.		
Slogan Bulma	Slogan hazırlanmamış.	Slogan hazırlanmış fakat konunun önemini yeterince yansıtmamış.	Slogan konunun önemini vurgulayacak şekilde hazırlanmış.		
Raporlaştırma	Görev çok basit ve genel raporlaştırıldı.	Raporda kısmen detaylara yer verildi.	Raporda bilginin somutlaştırılması ve örnekler amaca uygun olarak hazırlandı.		

Açık Uçlu Sorular:

1. Bu çalışmanızın;
 - a. Güçlü yönleri nelerdir?
 - b. Zayıf yönleri nelerdir?
2. Etkinliğinizin sonucunu rapor haline getirirken karşılaştığınız güçlükler nelerdir? Bu güçlükleri nasıl çözdünüz? Yazınız.
3. Bu çalışmayı bir daha yapsanız nasıl bir yol izlersiniz?

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Eğitime alınamayacak derecede engelle sahip çocuklara aşağıdaki maddelerden hangisi uygulanmalıdır?
 - A) Kaynaştırma modeli
 - B) Oyunla öğretim modeli
 - C) Çocuktan çocuğa eğitim modeli
 - D) Evde eğitim modeli
2. Aşağıdakilerden hangisi engelin kabulünde üçüncül tepkilerdendir?
 - A) Kızgınlık
 - B) Uzlaşma
 - C) Reddetme
 - D) Suçluluk
3. Engelli çocuğun bireysel davranış geliştirebilmesi için aşağıdaki alanlardan hangisi engel teşkil etmeyecek şekilde düzenlenmelidir?
 - A) Oyun yeri
 - B) Sınıf ortamı
 - C) Ev ortamı
 - D) Çevre

4. “Bireyin psikolojik, sosyolojik, anatomik yapısında geçici ya da kalıcı türden bir kayıp, işleyiş bozukluğudur.” Bu tanım aşağıdaki kavramların hangisi ile açıklanabilir?
- A) Kaynaştırma
B) Yetersizlik
C) Engel
D) Zedelenme/Sapma
5. Aşağıdakilerden hangisi tanı ve değerlendirmede dikkat edilecek ilkelerden değildir?
- A) Sağlamlık
B) Süreklilik
C) Bütünlük
D) Çeşitlilik

Aşağıdaki cümleleri dikkatlice okuyarak boş bırakılan yerlere doğru sözcüğü yazınız.

6. Görüşme yapmadan önce alınır. belirleyiniz.
7. Ailelerin sorunla başa çıkma kapasiteleri en önemli etkidir.
8. Ailelerle çalışmada önemlidir.
9. Engelli çocuğun eğitimine başlarken..... yararlanır.
10. Engelli çocuğun bireysel davranış geliştirebilmesi için..... engel teşkil etmeyecek şekilde düzenlenmelidir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki modüle geçmek için öğretmeninize başvurunuz.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ-1 CEVAP ANAHTARI

1	D
2	D
3	B
4	C
5	B
6	D
7	B
8	D
9	D
10	A

ÖĞRENME FAALİYETİ-2 CEVAP ANAHTARI

1	C
2	D
3	D
4	B
5	B
6	D
7	D
8	D
9	C
10	B

ÖĞRENME FAALİYETİ-3 CEVAP ANAHTARI

1	B
2	D
3	C
4	C
5	A
6	D
7	C
8	D
9	B
10	C

MODÜL DEĞERLENDİRME CEVAP ANAHTARI

1	D
2	B
3	C
4	D
5	A
6	Randevu-görüşme konusunu
7	Engelin kabulünde
8	Ailelere yönelik eğitim programı hazırlamak
9	Çocuğun mevcut yeteneklerinden
10	Ev ortamı

KAYNAKÇA

- AVCI Neslihan, Özlem ERSOY; **Özel Eğitim**, YA-PA Yayın Pazarlama, Ankara, 2001.
- BAYDIK B. **Özel Eğitimde Kaynaştırma ve Okul Öncesi Kurumları Kaynaştırmadaki Önemi**, Milli Eğitim, 136, Ekim, Kasım, Aralık, 1997.
- BİLİR Şule, **Özürü Çocukların Erken Tanısı ve Eğitimi- Özürü Çocuklar ve Eğitimleri**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1986.
- ENÇ Mitat, Doğan ÇAĞLAR, Yahya ÖZSOY, **Özel Eğitime Giriş**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1987.
- ERİPEK Süleyman, **Engelli Çocukların Normal Sınıflara Yerleştirilmesi: Kaynaştırma**, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 1:2 Şubat sayısı.
- KIRKINCIOĞLU Meliha; **Çocuk Ruh Sağlığı**, YA-PA Yayın Pazarlama, Ankara, 2003.
- MEB Özel Eğitimle İlgili Kanun ve Yönetmelikler.
- NAZİK Behire, **Çocuk Ruh Sağlığı -1**, YA-PA Yayın Pazarlama, Ankara, 2000.
- ÖZSOY Yahya, ÖZYÜREK Mehmet, ERİPEK, Süleyman, **Özel Eğitime Giriş**, Karatepe Yayınları, Ankara, 1992.
- Özel Eğitim Dergisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, C1, Sayı1. Mayıs, 1991.